

М 150611

86.34

К 96

Іван Кушніренко
Володимир Жилінський

Церкви
Гуляйнільщини

86.37
к 96

Іван Кушніренко
Володимир Жилінський

Церкви Гуляйпільщини

Запоріжжя
“Дніпровський металург”
2007

М 1506-11
э

Запорізька обласна
бібліотека
ім. О.М.Горького

ББК 86.372.19-3
К 96
УДК 264-931(477.64)(091)

І. Кушніренко, В. Жилінський
К 96 Церкви Гуляйпільщини – Запоріжжя: Дніпровський
металург, 2007. – 147 с.
ISBN 978-966-2962-28-4

"Церкви Гуляйпільщини" – книга про культові споруди і лю-
дей, які завжди дбали і дбають про духовний світ земляків, роз-
рахована на всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

ББК 86.372.19-3

ISBN 978-966-2962-28-4

© І. Кушніренко,
В. Жилінський, 2007
© КП "ЗМД "Дніпровський
металург", 2007

Оксана Кушніренко

* * *

Душа соковитим яблуком
На землю летить з Небес.
Тужавіє голос Яблуні:
"Мій сину, Христос воскрес
За те, щоб у кожному яблуці
Скіпала червона кров".
... І впали зернята – яблуньки
Із них виростили знов.
І з кожної, мов мелодія,
Прорвався тендітний цвіт,
Щоб знову життям наповнити
Цей ніжно-прозорий світ.

Спадає полуда. Теплиться.
Пришвидшує час ходу.
Душа розцвіла і молиться:
"Я, Боже, Тебе знайду".

2007 р.

*Протоієрей
Іоанн Васильович Зеленьак*

ДОРОГІ БРАТИ І СЕСТРИ!

5 жовтня 2007 року виповнюється 210 років з дня відкриття першої на Гуляйпільці церкви, яка дістала назву на честь свята Воздвиження Чесного і Животворящого Хреста Господнього. 210 років тому слово Господа нашого Ісуса Христа прийшло до гуляйпільців.

Різні періоди переживала церква. Були часи духовного розквіту і духовного спустошення. Часи будівництва святих храмів і їх розгрому. Але завжди Слово Боже було із Вами, дорогі брати і сестри!

І дуже добре, що автори книжки, яку Ви взяли в руки, Іван Кирилович Кушніренко та Володимир Ілліч Жилінський звернулися до нашої історії і правдиво розповіли про культові споруди Гуляйпільщини та ду-

ховних пасторів, які несуть Слово Боже у Ваші спрагли душі. Нехай їх благословляє наш Бог Ісус Христос, на благочинні діла і дає многіє літа, а Вам, брати і сестри, здоров'я, миру і Божої благодаті.

Настоятель Свято-Тихонівської
церкви протоієрей
Іоанн Васильович Зеленьак

ПЕРЕДЗВІН НАД СТЕПОМ

У роки незалежності України щонеділі над степовим містечком, овіяним історичною славою, що бере початок з 1785 року і має дивовижно-козацьку назву – Гуляй-Поле, котиться мелодійний передзвін дзвонів Свято-Троїцької і Свято-Тихонівської церков Московсько-

Дзвони

Стара дерев'яна церква у с. Гуляйполі

людину задуматися над вічним і суцим.

Але так було не завжди. Від страшних 1934-1935 років цей край німував, бо тоді чорна орда невігласів потрощила душу народу – зруйнувала божі храми... Не оминула ця гірка чаша і Гуляйпільщину...

Ми, автори даної праці, хочемо погортати забуті сторінки нашої трагічної історії, розповісти про тих, хто слово Боже ніс у серця краян-степовиків, хто і у трагічні часи залишався завжди з народом.

Щиру дяку за допомогу і підтримку нашого проєкту складаємо настоятелю Свято-Тихонівської церкви протоієрею Іоанну (в мирі Івану Васильовичу Зеле-

го патріарху. Не так давно до нього долучився голос Свято-Покровського храму Української православної церкви Київського патріарху. Та не тільки по вихідних, а й на свята чарівна мелодія церковних дзвонів лине вулицями, змушує серце забитися швидше, а

няку), директорам ПСП "Мир" Олександрю Григоровичу Чубу, ТОВ "Перемога" Леоніду Васильовичу Горпиничу, ТОВ "Україна" Миколі Григоровичу Тимофієву, ТОВ "Батьківщина" Віктору Миколайовичу Савовському, ТОВ "Надія" Надії Лук'янівні Биковській, ТОВ "Авангард" Василю Васильовичу Савченку, СВК "Любимівський" Василю Івановичу Мартиненку.

Миру і добра Вам, земляки!

Автори

ВОСКРЕСЛА З ПОПЕЛУ...

Образ села дев'ятнадцятого століття просто неможливий без високо піднятих над обрієм золотих куполів з хрестами, мелодійного передзвону, який чути було на десятки верст. І хоч відходять у небуття покоління очевидців, пам'ять залишається як естафета, без неї нема і не буде народу.

А що ми знаємо про ті оповиті серпанком часу роки? Небагато. Тому й хочеться розповісти про церкви Гуляйполя. Їх жителі зводили власним коштом і називали на честь релігійних свят або святих. Робили це добровільно, з радістю й завзяттям.

Як же в Гуляйполі будувалася перша церква?

Відкриємо "Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего 18 столетия" (Выпуск 2, изд. в Екатеринославе, 1880, лл. 301-306) і почитаємо: "Пользуясь выгодной и удобной, богатой и счастливой местностью, жители скоро обстроились домами и усадьбами, обзавелись хозяйством и начали хлопотать о постройке церкви во имя Воздвижения Честного и Животворящего Креста Господня.

Дело о постройке церкви излагается по документам, найденным между бумагами консисторского архива.

В августе 1794 г. Новомосковского уезда казенного села Гуляй-Поле жители представили преосвященному Гавриилу, митрополиту Екатеринославскому, прошение: "В слободе нашей, новозаселяемой с 1787 года по дозволению губернатора, называемым Гуляй-Поле, имеется населенных дворов 150 малороссийского народа, да и оной в приход принадлежит могущие деревни помещиков-прапорщика Дмитриева, значкового товарища Кислого, прапорщика Максимовича, от которой слободы нашей самые ближайшие церкви – село Покровское в 50 верстах и крепость Кирилловская в 70 верстах расстояние состоять; почему

из нас многие, по неимению ни церкви, ни священника, лишае^мся служения Божего Слова, престарелые без испове^ди и причастия святых таин, а рождающиеся младен^цы без крещения помирают и некоторые год по 6 и 7 как не говеют, не исповедываются и не приобщаются. По сей необходимой нужде намерены в оной слободе на^шей выстроить церковь Возвещения Честного Креста и строению которой плитовое дерево уже куплено за 175 рублей, которое уже разрезано по надлежащему образу к строению и мастера приговорены, а кроме того по старанию избранный нами приходским священником Иоаном Ворошковым, пожеланию его быть в нашей слободе, собрано 300 рублей денег, которые в на^личии и ныне состоять, тож книги до церковного круга принадлежащие им Ворошковым искуплены и прочия, как-то ризы, кадельница в готовности состоять и отмежевано по просьбе нашей 120 десятин зем^ли под церковь и для священно- и церковнослужителей, почему избранный нами священник подаст к Вашему преосвященству прошение, от всего общества просим заложить в оной слободе церковь, коему Ваше Высокопросвященство повелели словесно доставить от правителя губернии на отмежеванную землю под церковь план, который священник стараясь о церкви получил для пропитания несколько хлеба,

корму для скота, сена и избу для прожития, – а ныне прослыхали мы, что он определен в другое селение; посеми припадаю к стопам, Ваше Высокопреосвященство, нижайшее просим, оного священника Иоана Ворошкова не определять ни в какое селение, а оставить в нашем; план же имеем доставить через месяц.

Священник И. Ворошков был назначен в с. Шабелковку Славянского уезда, а был он в с. Воскресенка Александровского уезда, затем переведен в Гуляй-Поле согласно прошения."

28 серпня 1797 року митрополиту Гавриїлу Павлоградське (знаходився в Новомосковську) духовне правління доповідало, що храм у Гуляйполі збудовано, поставлено іконостас, престол і жертвник, що для священнослужителя є в достатній кількості срібний посуд з позолотою, придбано два дзвони.

Для перевірки зробленого в село прибув благочинний Яків Білий. А 7 вересня 1797 року митрополит дозволив і благословив Новомосковського протоієрея Федора Круп'янського освятити церкву. Це доручення той виконав 5 жовтня і тут же відправив перше богослужіння. Храм був названий на честь свята Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього, що відзначається 27 вересня, і присвячений спогаду про хрест, на якому розіп'яли Ісуса Христа. Щоб було це зрозуміло, зробимо невеликий екскурс в минуле.

За легендою, разом з Ісусом Христом було страчено двох розбійників. Після зняття мертвих хрести були закопані і про місце знаходження знала тільки одна людина. В четвертому столітті імператор Костянтин зі своєю матір'ю, святою Оленою, вирішили знайти хрест. І таки відшукали. Але хрестів було три. Щоб установити, на якому розіп'яли Ісуса, хрести по черзі клали на мерців, котрих везли на кладовище. І коли поклали третій хрест, померлий воскрес. Звідси й назва – Животворящий. На диво подивитися прийшло дуже багато людей. Єрусалимський патріарх Маркарій піднявся на узвишся і здіймав, або, як тоді казали, здвигав хрест. Тому названа подія Воздвиженням.

Через рік перша церква в Гуляйполі згоріла. Ось що писали сільський голова Гаврило Ярезов, волосний виборний Федір Пика, титарі Семен Саровський та Микита Генус і волосний писар губернський регістратор Василь Куликов Катеринославському митрополиту: "Сього вересня 14-го (за новим стилем 27) в день свята Чесного і Животворящего Хреста Господнього Воздвиження, як і храм церкви нашої, в той же день трапилося по закінченню божественної літургії і всього належного до такого дня богослужіння, після виходу з церкви приїжджого з різних місць і всього села народу, як звичайно, в хати свої або кому куди

Свято-Троїцька церква

було треба, не далше, як би сказати, з півгоди-ни або і того менше, невідомо з якої причи-ни, приреченій Богом або по нещастю нашому, оная церква так раптово загорілася і враз охоп-лена вогненным полум'ям так сильно, що скільки не було народу, ніякими засобами не до-велось не тільки загаси-ти, а й підійти до неї бу-ло неможливо, і вся до

кореня з наявними в ній святостями і посудами цер-ковними майже в одну годину згоріла. І через такий нещасний випадок лишилися ми всього свого задово-лення і всіх християнських треб..."

Далі в листі повідомлялося, що жителі закупили вже 50 колод дерева, зібрали близько 300 карбованців і прохають дозволу збудувати нову церкву.

Новомосковське духовне правління рапортувало 29 жовтня Новоросійській консистерії, що Новомос-ковський протоієрей Ф. Куп'янський відправився в Гу-

ляйполе для проведення слідства про церкву, яка згоріла, і для закладання нової.

10 листопада той провів слідство і хотів 11-го за-класти нову церкву, але раптово захворів і помер.

Нова церква в Гуляйполі була закладена 17 листо-пада 1798 року священником Новомосковсько-Успенівської, тобто Вороновської церкви Микитою Звенигородським. А 9 грудня того ж року Маріуполь-ське духовне правління, яке знаходилося в нинішньому місті Токмаці, доповідало митрополитові, що священник І. Ворошков прохає дозволу розпочати правити служ-бу у своєму будинку. На що частково отримав дозвіл.

Та в 1835 році й ця церква згоріла. На її місці збудували третю і назвали на честь святої Тройці, котра відзначається на 50 день Пасхи, Воскресіння Христового.

У липні 1865 році у московській газеті "День", яку видавав І. С. Аксаков було надруковано замітку "З Гу-ляй-Поля – Олександрівського повіту Катерино-славської губернії": "Гуляй-Поле посідає майже цент-ральне місце щодо повіту (м. Олександрівська) і своєю зручністю напрошується називатися містом або, в крайньому разі, містечком.

Розповідають, що у якогось губернського началь-ника виникла світла думка зробити Гуляй-Поле містом. Але запротестував місцевий предводитель –

людина багата, що найбільше дорожила своїм спокоем. А статус міста позбавив би його цього...

На широкій площі стоїть церква з двома причтами.

Тут же волосна управа з садком, богодільня з притулком для сиріт...

Мешкає тут судовий слідчий, вільно практикуючий лікар, приватний аптекар з гарною аптекою.

Гуляй-Поле на 40 верст від свого центру створює зручності для своїх мешканців. Його можна обрати центром для зборів земства за прикладом мирових з'їздів.

Тоді Гуляй-Поле стане за втіху для душі й серця".

У своїй історичній книзі "Запорожжє в остатках старины и преданіях народа" Д. І. Яворницький у 1888 році (рік видання праці вченого – Авт.) так писав про Гуляй-Поле: "Гуляй-Поле стоит на возвышенном песчаном месте, при р. Ганчуле, имеет две церкви, еврейскую синагогу, почтовую контору, несколько лавок и подвалов. Словом, это многолюдное, и даже, можно сказать, достаточно культурное местечко с преобладающим, однако, еврейским населением. Из всех сооружений замечательно в Гуляй-Поле еврейское кладбище, обнесенное прекрасной оградой вокруг и наполненное хорошими памятниками в середине. На мой вопрос, почему местечко носит название Гуляй-Поле, мне ответили, что в то время, как вся "округа",

т. е. близь лежачие к слободе места, уже давно занята помещиками, это самое место или поле, что под слободой, долго лежало пустырем и потому прозвалось "Гуляй-Подем" (с. 410).

Відомо, що храми в кінці 18-19 століть виконували не тільки релігійні функції, а й освітні, при них нерідко засновувалися школи на кошти прихожан. Крім того, священники були ще й реєстраторами актів громадянського стану, вели запис народжених і померлих.

Так, 26 жовтня 1888 року книга реєстрації актів громадянського стану Гуляйпільської Христо-Воздвиженської церкви за № 217 засвідчує, що в родині державного селянина с. Гуляй-Поля Івана Родіоновича Міхна та його дружини Євдокії Матвіївни народився син Нестор. Хрестили його священник Іоанн Стадницький з дияконом Василем Семачевським.

В 1888-1890 роках у Гуляйполі на центральному кладовищі збудували кам'яну церкву в ім'я апостола Хоми.

У кінці дев'ятнадцятого століття в нашій краї починається будівництво кам'яних церков. У 1890-1900 роках споруджено Свято-Троїцьку церкву з трьома престольними, або як тоді говорили, храмовими святами: на честь святої Тройці, Воздвиження Христа господнього і святителя Миколи-чудотворця.

Свято-Троїцька церква
(Внутрішній вид)

За розповідями старожилів фундамент під церкву вирили глибокий. Коли освячували котлован, то тільки вершки хоругв і хреста було видно. А коли посвятили храм, то біля нього три дні йшов обід. Готували його тут же в спеціально збудованому балагані повар Іван Куц та його помічник Григорій Трохимович Куц.

Стару дерев'яну церкву розібрали і вивезли на майдан біля Піщанської школи, щоб там знову скласти. Але до самої революції 1917 року роботи по

спорудженню не починались. Коли ж розгорілася громадянська війна, дерево розібрали, а точніше – розікрали. Говорили, що Терешко Дихало збудував нову хату з церковного дерева.

– На весь повіт славилася гуляйпільська Свято-троїцька церква, – писав С. В. Серьогін у книзі "Третій шлях" (Гуляйпільська друкарня, 1998, с. 13). – Висотою

понад 30 метрів, з дуже гучними дзонами. Вона була побудована на місці старої, дерев'яної, яку зруйнувала пожежа (зараз це місце зайняте парком біля СШ №1). Будувалася церква понад 10 років, а завершено будівництво було в 1900 році. В значній мірі будівництво фінансувалося завдяки пожертвуванням місцевих прихожан.

– Споруджений за проектом італійських і німецьких архітекторів, – стверджувала Катерина Сіриньок 14 серпня 2003 року в Поголівській "Новій газеті", – Святотроїцький Собор вражав красою. Ще здалеку відкривався чудовий вид на 5 бань і дзвіницю. Цьому сприяло ще й вдале розташування храму. Стояв він на місці сьогоденного центрального парку – в самому центрі Гуляйполя.

Як розповідали гуляйпільські старожили Андрій Борисович Бодня та Феодосія Михайлівна Дерев'яно, підготовка до будівництва і саме спорудження церкви були грандіозними.

Спершу викопали величезну яму (котлован під фундамент для майбутньої будови), яку обшили дубовими дошками. У неї завезли вапно, яке гасилось кілька років, тому воно по твердості і міцності не поступалось цеглі. У вапняковий розчин, який розмішували лопатами, додавали сирі курячі яйця – від цього будівля була дуже міцною.

Під час будівництва усі важкі матеріали довжиною від 2 до 60 метрів подавали за допомогою важеля. Це робилось дуже легко – за рахунок круглих дерев'яних котків, якими можна було переміщувати до 20 тонн вантажу (таким способом, до речі, побудували увесь Санкт-Петербург).

Оздоблення храму тривало майже удвічі довше, ніж саме будівництво. Благо, кошти на це були виділені чималі. Адже багаті прихожани, серед яких були і поміщики, і купці, не поскупилися на гроші. Настінні розписи у Свято-Троїцькій церкві робили майстри аж із Санкт-Петербурга. Фрески, вівтар з царськими воротами, люстри і прекрасні ікони стали справжньою окрасою храму.

Ззовні собор теж вражав красою. Його хрести були вилиті із так званого "червоного золота" (99 проби). П'ять бань і дзвінниця сяяли, мов золоті. Досягалося це через те, що у фарбу додавали ртуть, яка надавала їм блиску. Церкву було видно за десятки кілометрів.

Звичайно, робота з такою фарбою була небезпечною, адже пари ртуті дуже шкідливі, навіть смертельні для людини. Тому на цих роботах використовували ув'язнених, засуджених до страти. Але для мирних парафіян це було не шкідливо, бо ртутною фарбою дозволялось фарбувати не нижче 20 метрів.

Майдан навкруг новобудови теж був чудово облаштований. Його вимостили каменем і оточили величезним триметровим парканом, що складався з одного метра каменю та 2 метрів металевої огорожі. Металеві ворота при вході до майдану навколо церкви були величезними – 4 метри у висоту і 6 – у ширину.

Як волосний та торгово-промисловий центр Гуляй-Поле славилось своїми школами, базарами та багатолюдними ярмарками. Сюди з'їжджалися на торги покупці й продавці з усієї Катеринославщини, Донеччини, Харківщини, Курського краю.

Біля церкви також був споруджений великий будинок (так звана церковна сторожка). Фасадом він виходив у бік нинішньої вулиці Леніна. Взимку, коли було холодно, в сторожці хрестили дітей. Там же проводив і свої заняття церковний хор.

Сім'ї священнослужителів жили напроти сторожки, в "церковному" будинку (просторе кам'яне приміщення, що збереглося й зараз). Вже за радянських часів у цьому будинку розміщувалися квартири партійних і державних працівників.

А тепер глянемо на Гуляй-Поле 1910-1912 років очима нашого земляка, ровесника Нестора Махна – народженого в Гуляй-Полі, похованого у Філадельфії письменника Анатолія Гака: "Величезне село, завширшки і завдовжки, з кількома десятками вітряків навко-

ло, – розсілося по обох боках річки Гайчура. Щось понад 10 тисяч населення: селяни, робітники, ремісники, наїжджі з міщан. Волосний центр; резиденція станового пристава; місце перебування земського начальника та мирового судді. Дві церкви, синагога, три школи, земська лікарня, поштово-телеграфна контора. Два заводи сільськогосподарських машин, два парових млини, кустарні майстерні. Десятки крамниць, скупочні пункти пшениці. Бараки для сезонних робітників, що вже в травні прибувають з Полтавщини та Чернігівщини в степи на заробіток. За кілька кілометрів пролягає залізнична колія Чапліно-Бердянськ, із станцією Гуляй-Поле. Бруківаним шляхом – між селом та станцією – день у день рухаються хури: із села вони везуть на станцію нові сільськогосподарські машини, муку-крупчатку та пшеницю, а назад повертаються з коксом, залізом, вугіллям та різним крамом для Гуляйпільських крамниць”.

ВАЖКІ ЧАСИ

Важким випробуванням для церкви стала революція 1917 року. Прихід до влади більшовиків ознаменувався відокремленням церкви від держави. Її позбавляли державної підтримки, забирали

власність. Реєстрація народжень, шлюбів, смертей, яку раніше здійснювало духовенство, вже в 1921-1922 роках на Запоріжжі остаточно передали у відання рад та їх відділів ЗАГС. Намагалися ізолювати церкву від школи. Закривали школи, які діяли під одним дахом з молитовними будинками. Викладання релігійних дисциплін та присутність духовенства в навчальних закладах взагалі стала неможливою.

Влада продовжувала політику розколу і репресій проти духовенства.

“Прагнення національного самовияву, що супроводжували кардинальні зміни в суспільстві не могли не відбитися і на українській церкві, – писав 19 березня 2003 року науковий працівник районного краєзнавчого музею С. В. Серьогін у газеті “Голос Гуляйпілья”. – Ідея про розрив зв'язків з Москвою і утвердження на Україні незалежної (автокефальної) церкви знаходила все більше прихильників серед віруючих і нижчого духовенства. 21 жовтня 1921 року Всеукраїнська Церковна Рада на соборі проголосила про створення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ).

У 20-ті роки нова церква здобула велику популярність в Україні. Проте на Гуляйпільщині утвердитися й знайти прихильників вона не змогла”.

В 20-х роках минулого століття у тодішньому селі Зільберталь (нині с. Затишся – Авт.) Гуляйпільського району діяла лютеранська громада.

Новий наступ на церкву припав на початок 20-х років минулого століття, коли через неврожай розпочався голод.

В боротьбі за врятування народу від голоду активно включилась і православна церква. У світовій пресі у серпні 1921 року виступив патріарх російської православної церкви Тихон з відозвою "До народів світу і православної людини". В ній він писав: "Допоможіть! Допоможіть країні, яка допомагала завжди іншим! Допоможіть країні, яка годувала багатьох, і нині вмираючій від голоду. Не до слуху вашого тільки, а до глибини серця вашого, нехай донесе голос мій болісний стогін приречених на голодну смерть мільйони людей і покладе його на вашу совість всього людства!".

Не були пасивними спостерігачами людської біди і духовні пастирі Гуляйпільщини. Священик Олександр Лоскутов виступив із зверненням до віруючих людей про надання посильної допомоги голодуючим. Але навіть це милосердя не врятувало гуляйпільські церкви від розгрому.

Влітку 1921 року створено Всеросійський комітет церкви допомоги голодуючим. Всі зібрані пожертву-

вання від віруючих передали державі для голодуючих. Це великі кошти. Лише за другу декаду листопада 1921 року одна тільки гуляйпільська церква передала у фонд голодуючим, а вірніше комісії допомоги голодуючим 107,8 тисячі карбованців.

На вимогу держави та звернення віруючих церква передала з дозволу московського патріарха і ряд церковних цінностей, які не служили при релігійних відправах.

Та цього владі було замало. 23 лютого 1922 року ВЦВК (Всеросійський Центральний Виконавчий Комітет) видав декрет "Про порядок вилучення церковних скарбів, які знаходяться в користуванні груп віруючих". Була затверджена інструкція ВЦВК та наркомату юстиції з цього питання. Це викликало незадоволення і самих мирян, хоч Російське Телеграфне Агентство (РОСТА) повідомило, що це чинить саме духовенство.

8 березня 1922 року ВУЦВК (Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет) на виконання декрету видав постанову "Про вилучення церковних скарбів у фонд допомоги голодуючим", яка зобов'язувала місцеві Ради у місячний строк ревізувати з церков майно та цінності і передати їх у фонд допомоги голодуючим.

Трагічні події, що сталися в Шуї 15 березня 1922 року, під час вилучення церковних цінностей, стали приводом до жорстокої політичної кампанії проти церкви і віруючих.

Нині став відомий лист В. І. Леніна від 19 березня 1922 року В. М. Молотову для членів Політбюро ЦК партії з грифом "Цілком таємно". Він надрукований в журналі "Известия ЦК КПСС", № 4 за 1990 р. та в щотижневикі "Собеседник", № 16, квітень 1990 р.

До речі, ні в четвертому, ні в п'ятому виданні творів В. І. Леніна цей лист не опубліковано. Хоч в 45 томі (1964 рік) надрукована примітка: "Березень, 19. Ленін у листі до членів Політбюро ЦК РКП(б) пише про необхідність рішуче придушити опір духовенства проведенню в життя декрету ВЦВК від 23 лютого 1922 року про вилучення церковних цінностей з метою одержання коштів для боротьби з голодом". Лист - це відповідь на події в Шуї. На ньому застереження: "Прохання ні в якому випадку копій не знімати, а кожному члену Політбюро (тов. Калініну також) робити свої помітки на самому документі".

Про що ж ішлося в листі? "Саме тепер і тільки тепер, коли в голодних місцевостях їдять людей і на дорогах валяються сотні, якщо не тисячі трупів, ми можемо (і тому повинні) провести вилучення церковних цінностей із найшаленішою і нещадною енергією, і не

зупиняючись перед придушенням якого завгодно опору... Нам, щоб то не стало, необхідно провести вилучення церковних цінностей найшвидше, чим ми можемо забезпечити собі фонд у кілька сот мільйонів золотих карбованців (потрібно згадати гігантські багатства деяких монастирів і лавр)... Взяти у свої руки фонд у декілька сот мільйонів золотих карбованців (а може бути і в декілька мільярдів) ми повинні, щоб то не стало. А зробити це з успіхом можна тільки тепер. Всі міркування вказують на те, що пізніше зробити це нам не вдасться, бо ніякий інший момент, крім відчайдушного голоду, не дасть нам такого настрою широким селянським мас, або, в крайньому випадку, забезпечив би нам нейтралізацію цих мас в тому розумінні, що перемога в боротьбі з вилученням цінностей залишається безумовно і повністю на нашому боці...." І В. І. Ленін, як зазначено в листі, приходить до висновку, що повинні тепер "дати найрішучішу і безпощадну битву духовенству чорносотенному і подавити його опір з такою жорстокістю, щоб вони не забули цього протягом декількох десятиріч..." Далі йде порада створити на з'їзді (одинадцятому) таємну нараду делегатів спільно з працівниками органів ДПУ (Державне політичне управління), наркомату юстиції і ревтрибуналу з цього питання. На нараді провести таємне рішення з'їзду про те, "що вилучення цінностей, і

особливо в багатих лаврах, монастирях і церквах, повинно бути проведено з безпощадною рішучістю, безумовно, ні перед чим не зупиняючись і в найкоротший строк. Чим більшу кількість представників реакційного духовенства і реакційної буржуазії вдасться з цього приводу розстріляти тим краще..."

І такі настанови дали рясні сходи жорстокості, хвиля якої прокотилася по всіх усядах, в тому числі і на Гуляйпіллі.

Для проведення цієї роботи була створена повітова комісія по вилученню церковних цінностей. За невеликий проміжок часу в 40 церквах Гуляйпільського повіту вилучили 25 пудів 11 фунтів і 8 золотників срібла (це 414,2 кілограма) та 27 карбованців 65 копійок золотом.

Дивлячись на так званий "законний акт" представників влади, селяни стихійно почали грабувати церковні цінності. Але повернути розграблене ними вдалося не все, а тільки 12 фунтів і 15 золотників срібла (це біля 5 кілограмів).

Під час акцій розграблення церкви (інакше й не назвеш), хоч влада посилалась на те, що все робиться в ім'я народу, в ім'я врятування голодуючих, по країні загинуло понад вісім тисяч священнослужителів. Був розстріляний і петроградський митрополит Веніамін –

один з ініціаторів добровільної передачі цінностей і збирання пожертвувань у фонд боротьби з голодом.

В 1923 році на території Катеринославської єпархії не залишили жодного єпископа. Всіх їх заарештували, звинувативши у приховуванні церковних цінностей, організації опору комісіям у справах вилучення та за контрреволюційну діяльність. За ґратами опинились єпископ Мелітопольський Сергій (Зверев), протоієреї Сердобольський з Мелітополя та Улович з Великого Токмака та багато інших.

Боячись посилення опору соціалістичному будівництву з боку церковних організацій, у другій половині 20-х років партія розгорнула проти них широкомасштабний наступ. З центру все частіше почали надходити керівні документи, що оцінювали релігійні організації як "гнізда контрреволюції" та "агентів світового капіталізму".

Наступ на них посилили за допомогою "Спілки безвірників" і шляхом нових антицерковних кампаній: зняття церковних дзвонів на потреби індустріалізації, закриття церков. Ці кампанії стали масовими. Вже восени 1928 року ВУЦВК прийняв рішення про закриття єврейських синагог в колоніях Ново-Златополі та Приютній Гуляйпільського району. Закриття мотивували "проханнями віруючих".

В Державному архіві Запорізької області є документи релігійної общини міста Гуляйполя за період з 26 квітня 1925 року по 25 червня 1929 року.

З протоколу загальних зборів засновників Гуляйпільської Свято-Троїцької православної громади, які відбулися 26 квітня 1925 року, дізнаємося, що збори під головуванням М. К. Бохана і секретаря М. П. Закарлюки розглядали питання про реєстрацію Статуту громади. Присутніх було 50 членів, а всього громада налічувала 2195 членів (там же додається і їх список).

В листопаді 1924 року священнослужителями працювали протоієреї О. Т. Лоскутов, О. І. Можаровський, дияконами – В. О. Праздніков, П. Н. Гусаченко.

Заснуванню Свято-Троїцької громади більше ста років. Із 2195 членів мужчин було 861 (із них від 18 до 20 років – 182, від 22 до 30 років – 153, від 30 до 40 років – 111, від 40 до 50 років – 135 і старше 50 років – 280), жінок – 1334, із них від 18 до 22 років – 253, від 22 до 30 років – 267, від 30 до 40 років – 210, старше 40 років – 216, старше 50 років – 388.

За соціальним складом громада складалася: із 2-х робітників, 2154 селян, 4 торговців, 16 кустарів і промисловців, з інтелігентів і службовців не було нікого, 19 інших. За національністю всі українці.

Громада відносилась до православної греко-російської течії.

Причт складався із шести осіб: трьох священнослужителів, двох дияконів і псаломщика. А саме:

1. Петров Сергій Петрович, 33 роки, священник-протоієрей, освіта вища, проживав у Гуляйполі по вул. 9 Січня.

2. Лоскутов Олександр Тимофійович, 35 років, священник-протоієрей, освіта вища-середня, вул. Франка, 8.

3. Можаровський Олександр Іванович, 35 років, священник-протоієрей, вища-середня, вул. Червона, 12.

4. Праздніков Василь Олександрович, 25 років, псаломщик-диякон, середня, вул. III Інтернаціоналу, 8.

5. Гусаченко Павло Никонович, 41 рік, середня, псаломщик-диякон, вул. 9 Січня, 9.

6. Огнівець Григорій Іванович, 41 рік, вища, псаломщик, вул. III Інтернаціоналу, 9.

Головою релігійної громади був селянин-середняк п'ятдесяти чотирирічний Микита Кіндратович Булах.

Громада мала у своєму розпорядженні дві срібно-позолочені чаші і два срібних хрести. Бібліотеки не було.

Членами правління громади обрані селяни-середняки Микита Кіндратович Бохан, Гаврило Захарович Губенко, Микита Євсейович Войцеховський, Артем

Євсейович Литвиненко, Максим Павлович Закарлюка, Вукол Авксентійович Коростильов.

15 серпня 1926 року кандидатами у священники Свято-Троїцької церкви були о. Петро Кащенко, о. Євстафій Добряков і о. Віталій Турбін. Більшістю голосів священником обрали отця Петра Кащенка.

Як свідчить протокол загальних зборів Гуляйпільської православної громади від 27 вересня 1926 року, на зборах ішлося про обрання на вакансію третього священника Свято-Троїцької церкви. Одноголосно обрали священником Гната Климентьєва.

У 1926 році на ремонт Свято-Троїцької церкви витратили 4324 карбованців 66 копійок, а на церкву Святого Апостола Хоми – 972 карбованці 03 копійки.

ЦЕРКВА УСПЕНІЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Другою за часом заснування поселень була церква, збудована в с. Успенівці. Виселок, де знаходився храм, називався Новоуспенівкою. Дату освячення встановити поки що не вдалося. Відомо, що в травні 1807 року церква була вже діючою і, як і село, носила назву Успенія пресвятої Богородиці. Ця дата відзначається 28 серпня. У цьому храмі селянин із

сусіднього села Санжарівки (нині Полтавка – Авт.) Іван Величко повінчався з дочкою односельця Максима Григоровича Клименка.

В 1811 році священником працював Симеон Григорович.

В 1876 році в Успенівській церкві навчалось 66 дітей (61 хлопчик і 5 дівчат). Їх навчали вчитель і священник від церкви.

В 1885-1892 роках священником був Білоусов.

У 1899 році в Новоуспенівці (Успенівці) побудували гарну кам'яну церкву. Церковної землі було 33,3 десятини.

В 1913 році в селі Успенівці діяла церква, працювали три земські школи, земська поштова станція, ярмарок, земський фельдшер, волосне управління. Земські школи діяли у Ново-Григорівці, Ново-Іванівці, церковноприходська – у Василівці.

7 серпня 1922 року Успенівський волосний комітет незаможних селян повідомляв до Гуляйпільського

*Церква Успенія
пресвятої Богородиці*

*Директор ТОВ "Україна"
Микола Григорович Тимофієв*

повітвиконкому: "В ответ на циркуляр № 17 от 28. 5. 1922 года Успеновский волкомнезамож сообщает, что в Успеновке из религиозных культов существует одна православная община – Кирилло-Мефодиевское братство, которое в прошлом, 1921, году пробовало было идти против некоторых постановлений Соввласти, но, будучи приговоренным к пятилетнему за-

ключению условно в концлагерь, смирилось и в настоящее время активной деятельности против Соввласти не проявляет.

Предволкомнезама Т. Вовченко.

Секретарь В. Чуйко-Дьякович."

(Державний архів Запорізької області. – Ф. Р – 208. – Оп. 1. – Стр. 125. – Арк. 423).

* * *

*Директор ТОВ "Надія"
Надія Лук'янівна Биковська*

На початку листопада 1995 року сесія Успенівської сільської Ради народних депутатів більшістю голосів ухвалила рішення: передати приміщення сільського Будинку культури Свято-Успенівській релігійній громаді під культову споруду. У грудні священик отець Віктор освятив новий храм. Але це рішення викликало потік скарг з Успенівки.

Справа в тому, що раніше Будинок культури ніколи не був церквою. Зводили його в післявоєнні роки як світський заклад. Тому мова йшла не про повернення колишньої культової споруди церковній общині, а про передачу клубної установи під храм. А почалося все після того, як церковна община відмовилася від приміщення старої школи, яке було аварійне і потребувало капітального ремонту.

І все ж церква в Успенівці почала діяти після капітального ремонту приміщення старої школи, який зробили брати Михайло Васильович та Микола Васильович Зеленьки, а службу правив отець Іоанн (Іван Васильович Зеленька).

Всі необхідні матеріали для ремонту надали голови правління тодішніх колгоспів "Україна" та імені Ілліча Микола Григорович Тимофієв та Надія Лук'янівна Биковська.

У травні 2007 року у церкві Успенія пресвятої Богородиці працював ієрей Іоанн (Іван Миколайович Цап). Він розповів, що церкві допомагають М. Г. Тимофієв та Н. А. Биковська. Так металеву огорожу навколо культового закладу допоміг поставити (виділив 60 тисяч гривень на метал) Микола Григорович Тимофієв.

У 2007 році, – ділився планами директор ТОВ "Україна" Микола Григорович Тимофієв, – плануємо капітально відремонтувати дах церкви.

ЦЕРКВА ГЕОРГІЯ ПОБЕДНОСЦЯ

Третя церква на Гуляйпільщині будується в 1824 році в селі Санжарівці (нині Полтавка – Авт.). Вона була дерев'яна і названа на честь Георгія Победоносця (його свято відзначається 6 травня) Георгієвською.

Згідно з біблейськими даними Георгій був великим військовим керівником. Але під час гоніння хрис-

тиян при імператорі Діоклетіані склав свої повноваження і почав проповідувати християнство. За що був обезголовлений.

Церква Георгія Победоносця в с. Санжарівці

Крім громадських пожертвувань, на спорудження церкви кругленьку суму виділив поміщик Георгій Зеленський, який мав маєток і землі неподалік (тепер це – с. Луначарівка).

У 1909 році у церкві відбулася архієрейська ревізія, яка встановила, що недалеко від церкви стоїть будинок священика. В 1913 році в Георгієвській церкві

було 3620 (1833 мужчин і 1787 жінок) прихожан. За рік охрещено 185 дітей, обвінчано 35 пар, поховано 87 чоловік. Старообрядців проживало 5 душ. Церква мала 120 десятин землі, яка знаходилась за 8 верст від села. Щорічний дохід складав 1500 карбованців. У 1913 році на капітальний ремонт церкви витратили 207 карбованців.

У Санжарівці працювало чотири школи (дві церковноприходські і дві земські).

До церковної громади входили також присілки: Василівка (за 3 версти), Новозеленовка (1 верста), хутір Ленювих (за 5 верст від Санжарівки).

Причт складався із священика і псаломщика.

Священик Симеон Ананійович Кащенко. У 1913 році йому було 36 років, закінчив духовну семінарію, священик з 1902 року. Мав дружину і 3-ох дітей. Отримував зарплату 105 карбованців 84 копійок.

Псаломщик Олександр Сергійович Тищенко (у 1913 році мав 27 років), закінчив дворічну школу, псаломщик з 1911 року. Одружений, мав дружину, дитину і зарплату 24 карбованці 46 копійок.

У 1913 року церковним старостою був Микита Крупій.

У 1913 році Георгіївська церква продала парафіянам 22 пуда свічок.

15 січня 1925 року відбулося засідання засновників релігійної громади Георгіївської церкви села

Санжарівки Гуляйпільського району Запорізького округу під головуванням Якова Яковича Никоненка і секретаря Павла Тимофійовича Чухрая. Про це є протокол № 1 у Державному архіві Запорізької області.

Як свідчить анкета, район діяльності релігійної громади – це Санжарівка, Луначарівка, Василівка, хутори Благодатний і Ольгінський.

Час заснування громади – 1822-й рік. Тоді членів налічувалось 362, в даний час (1925-й рік) – 1326. З них мужчин – 597: від 18 до 22 років – 142, від 22 до 30 років – 167, від 30 до 40 років – 123, від 40 до 50 років – 86, від 50 і старше – 77. Всього жінок було 729, із них від 18 до 22 років – 165, від 22 до 30 років – 234, від 30 до 40 років – 156 і понад 40 років – 174.

За соціальним станом всі 1326 чоловік були селяни, за національністю – українці.

Працівниками культу релігійної громади вважались: священик Віталій Петрович Турбін, 36 років, селянин і псаломщик Павло Тимофійович Чухрай.

При церкві була бібліотека.

*Будівництво Введенської церкви
в с. Малинівці*

ВВЕДЕНСЬКА ЦЕРКВА

В 1844 році в селі Туркенівці (нині Малинівка – Авт.) збудували дерев'яну Введенську церкву. На честь свята введення Богородиці у храм, яке відзначається 4 грудня.

Батьки Богородиці довго не мали дітей і дали клятву: якщо буде дитина, то присвятити її Богу. Тому, коли Марії виповнилося 3 роки, її привели в храм і залишили там до повноліття.

У 1890 році священник Лев Фомін мав 74 десятини землі. Разом з ним працював псаломщик Віссаріон Кшилов.

У 1913 році Введенська церква мала 99 десятин землі, 3926 (1987 мужчин і 1939 жінок) прихожан. За рік було охрещено 250 дітей, обвінчано 30 пар, здійснено 91 поховання померлих.

В Туркенівці в 1913 році працювало чотири школи і фельдшерський пункт.

Священником у селі був Т. Я. Пепескул.

Розгромлена у 30-х роках церква існувала у пристосованій селянській хаті до 60-х років минулого століття. І тільки у 2002 році за ініціативи директора ТОВ "Батьківщина" Віктора Миколайовича Савовського почалося справжнє відродження Введенської церкви.

Віктор Миколайович задував побудувати силами господарства нову кам'яну церкву. У 2007 році її споруджували Петро Михайлович Ласкавий із сином Владиславом із місцевими помічниками. Керував будівельними роботами директор товариства і виконроб Василь Володимирович Давимука. Про те, як у 30-ті роки минулого століття, руйнували Божий храм у Туркенівці пам'ятають із розповідей старожилів Антон Мусійович Продан й Іван Юхимович Прихожий, 1936 р. н.

*Директор ТОВ "Батьківщина"
Віктор Миколайович Савовський*

*Миколаївська церква у с.
Любимівці*

МИКОЛАЇВСЬКА ЦЕРКВА

У селі Святодухівці (нині Любимівка – Авт.) в 1872 році спорудили дерев'яну церкву. Вона названа на честь святителя Миколи Чудотворця. Ця дата відзначається двічі на рік – в день його народження – 22 травня і 19 грудня – в день перенесення його мощей.

У 1882 році священником у селі був Яким Кононенко.

У 1890 році священник Зіновій Гаврилович Балабанов мав 120 десятин землі у 7 верстах від Святодухівки.

У 1913 році церква нараховувала 3438 (1750 мужчин і 1688 жінок) прихожан. За рік тут відбулося 198 хрещень дітей, 29 вінчань молодих та 109 поховань померлих.

Службу правив священник Зіновій Гаврилович Балабанов.

У селі працювало дві церковноприходські школи.

У 1925 році службовцями культу релігійної громади старослав'янської церкви Святодухівської сільради Гуляйпільського району були Дмитро Олексійович Жиромський та Григорій Федорович Карнаух.

При церкві була книгозбірня, яка мала 23 назви книг. Серед них – "Церковные ведомости". Видання при святейшем Синоде, 1889-1912 гг., "Мисонерское обозрение". Синод. 1898-1913 гг., "Епархиальные ведомости". Видання братства святого Владимира 1872-1881 гг., "Церковный вестник". Петербургской духовной Академии. 1897, 1898, 1899, 1900 годов та інші.

У 2002 році відродилася Святомиколаївська церква у селі Любимівці. Під неї виділили приміщення інтернату загальноосвітньої школи, де церква знаходилася на правах оренди. Службу проводив ієрей Сергій Йосипович Нігер.

*Директор СВК "Любимівський"
Василь Іванович Мартиненко*

ХРЕСТО-ВОЗДВИЖІВСЬКА ЦЕРКВА

Коли збудовано першу дерев'яну церкву в селі Воздвижівці, не вдалося встановити. Але точно відомо, що в 1893 році зведена кам'яна на честь Воздвиження чесного і животворного Хреста господнього.

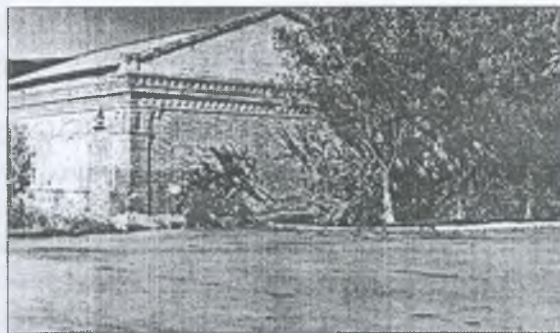
У 1890 році священиком був В. Корецький, а в 1913 році – О. І. Верецький.

Хресто-Воздвижівська церква у 1913 році налічувала 2909 (1430 мужчин і 1479 жінки) прихожан, мала 33 десятини землі. За рік провели 199 хрещень дітей, 40 вінчань молодих та 51 поховання померлих.

У 1913 році у Воздвижівці діти навчалися у 2-х земських школах.

СИНАГОГИ І ЄВРЕЙСЬКІ МОЛИТОВНІ БУДИНКИ

Незважаючи на те, що православна релігія була домінуючою, в 1913 році на території Гуляйпільля діяло вісім синагог і єврейських молитовних будинків. Перший з них відкрився ще в 1859 році в Новозлатополі. Згодом з'явилися в Гуляйполі,

Будинок колишньої Новозлатопільської синагоги

Приютному, Богодарівці, Красноселівці, а також у Гіркому, Розкішному й Веселому.

Як свідчать "Волости и важнейшие селения Европейской России" (СПБ, 1886, Александровский уезд, с. 25): "Євреї дають селянам Гуляй-Поля вводну, щоб ті дали землю під синагогу, але селяни не погоджуються. Тоді 15 січня 1863 року купець єврей Костянтиновський купив будинок і подарував його під синагогу.

У 1885 році синагоги були в селах: Гуляйполі, колоніях: Новозлатополі, Богодарівці, Гіркій, Межиріччі; молитовні будинки (єврейські): у колоніях Приютній, Розкішній, Веселій.

19 лютого 1929 року відбулося засідання Єврейського бюро окружного комітету КП(б)У про антирелігійну роботу серед єврейського населення. Ось виписка із протоколу того засідання:

"Для усиления антирелигиозной работы среди еврейского населения, считать необходимым провести следующие мероприятия:

а) организовать кружки безбожников у следующих пунктах: по Гуляй-Польскому району в Новодаровке, Октябрьфельд, Роскошное, Ново-Златополь, Красноселки, Межиричи, Гуляй-Поле. По городу при ячейке швейников, кожевников, кустарей;

б) в связи с тем, что кружок безбожников и кустарей, который составляет почти 100% евреев, работает на русском языке, поручить фракции окрсовета Безбожников принять меры к переводу работы кружка на еврейский язык;

в) в связи с приближением религиозного праздника пасхи, поручить тов. Кагану совместно с фракцией Совета Безбожников разработать план проведения антирелигиозной кампании и представить на утверждение Евбюро;

г) считать целесообразным проведение разъяснительной работы среди еврейских трудящихся масс под лозунгом об отказе мацы. Одновременно с этим, считать нецелесообразным принятие административных мер;

д) фракции окрсовета Безбожников и Г-Польскому райпарткому на основе указанных выше мероприятий, проработать их и усилить антирелигиозную ра-

боту среди еврейского населения (ДАЗО, ф. р. I, оп. 6, стр. 33, арк. 68, Копія)".

Цікавим є те, що незважаючи на зміни і переміни, в Новозлатополі збереглося приміщення синагоги (тепер у ньому Будинок культури). Ця споруда була зведена з червоної цегли ще до революції 1917 року. Прочитаємо матеріали наради при культурно-пропагандистському відділі Запорізького окружного комітету КП(б)У з питань роботи в національних районах від 5 квітня 1930 року, які свідчать, що "в Н-Златополі – старій єврейській колонії ще сильний був старий побут, населення було релігійним, ходило в синагогу... після проведення виховної і агітаційно-пропагандистської роботи було одержано більшість голосів за те, щоб відібрати синагогу, і її відібрали". В синагозі був влаштований клуб імені Сталіна і, як зазначено в документі, "навіть старики дивуються, що так довго жили і не здогадувались раніше влаштувати в синагозі клуб."

Тепер згадаємо, що до революції 1917 року в єврейських школах учні вивчали: закон єврейський, читання і письмо російською і староєврейською мовами, початкову граматику, чотири перші дії арифметики з поняттями про міри, вагу, гроші, чистописання. Велику увагу приділялося засвоєнню обрядів, читання та тлумачення Біблії та Талмуду. Школа в Новозлатополі була біля синагоги (вона і зараз там знаходиться).

31 липня 1930 року адміністративний відділ Ново-золотопільського райвиконкому повідомляв про закриття Красносельської синагоги:

1. Количество всего населения Красноселки – 380 чел.

2. Количество взрослых – 180 чел.

3. Сколько присутствовало на общем собрании по вопросу закрытия синагоги – 160 чел.

4. Сколько из них голосовало за закрытие синагоги – 150 чел.

5. Позразделитъ национальностям – евреи.

6. Для каких целей предназначается использовать помещение – для культурных нужд колонии.

7. Какие для этого имеются средства:

наличных 200 руб., кроме этого колхоз отделяет некоторую сумму денег из своего культфонда для культурного дома" (ДАЗО, ф. р. 653, оп. 1, спр. 7, арк. 31, Завірена копія).

Яка ж доля гуляйпільської синагоги?

У травні 2003 року пригадували вчителі-пенсіонери Павло Петрович Левицький (1913 р. н.) і Ніна Кирилівна Левицька (1927 р. н.): "По лівій стороні вулиці Леніна, якщо іти до вулиці Базарної, знаходилась єврейська синагога, яка вабила тим, що її лицева сторона мала велику кількість різної форми вікон, які були засклені різнокольоровими шибками.

Коли синагога діяла в 20-ті роки минулого століття, то там, де тепер кухня і рентгенкабінет райлікарні, був вівтар, з якого равен проповідував (правив молитви), а вся зала приміщення була обставлена рядами стільців, на які прихожани сідали, покривали голови чорними покривалами і щось бурмотіли (молились).

Молились завзято, бо коли ми забігали в синагогу і стукали кришками стільців, то вони не звертали уваги (в дію вступав сторож).

В 30-ті роки 20 століття, коли синагогу переробляли як частину під корпус для педучилища, то всю її внутрішню частину перебудували перестінками і стелями, поділили на навчальні кабінети, а верхній поверх став актовим залом. Його стеля мала овальну форму (тобто ту, що мала синагога).

До цього приміщення синагоги прибудували впоперек триповерхове приміщення, де були класні кімнати. У Велику Вітчизняну війну 1941-1945 років усе приміщення було спалене і частково зруйноване (особливо внутрішні перестінки). По війні за новим плануванням всередині все перебудували під центральну районну лікарню, яка і зараз знаходиться тут же по вулиці Леніна (старе триповерхове приміщення)."

РОЗГРОМ

Історія підтвердила, що дві полярні ідеології не могли існувати паралельно, одна мала поступитися. І в середині 30-х років минулого століття почалася руйнація святих храмів, скидання хрестів та дзвонів. Гуляйполе не стало винятком.

– В 1934 році, – писав 19 березня 2003 року в районній газеті науковий працівник Гуляйпільського краєзнавчого музею С. В. Серьогін, – аргументуючи хронічною нестачею матеріалів для будівництва приміщення педагогічного технікуму, Свято-Троїцьку церкву висадили в повітря.

А тепер красномовні записи, зроблені в ті дні кимось із місцевих жителів:

"1. 11 (н. ст.) 34. Зняли дзвони".

"5. 11. 34 (старий стиль). Заборонили священику Олександрю (О. П. Лоскутову – Авт.) "відправляти треби" (тобто хрестити, печатати, відспівувати – Авт.).

"24. 02. 35 (старий стиль). У суботу вечером поставили прапор на малій храміні .

25 березня (старий стиль) у понеділок почали ламати Свято-Троїцьку церкву. Зняли дах. Але будівля не піддавалася руйнації. Тоді..." Та краще прочитаємо

про це у газеті "Наш город" (4 лютого 2005 року), де Катерина Сірінюк писала:

"Проіснував Святотроїцький собор лише 35 років, доти, доки у 1935 р. був знищений більшовиками. Зруйнували храм не кувалдами, а вибухівкою і, як розповідають очевидці, не одразу, а аж за третім (шостим!?) підходом, бо довго "трималась" міцна споруда – будували на совість".

А тепер прочитаємо спогади нашого земляка Івана Семеновича Дерев'янка, опубліковані в альманасі "Спокута" (№ 3, Запоріжжя, "Дніпровський металург", 2000):

– Жили ми за вісім кілометрів від Гуляйполя, у селі Варварівці. Мама моя була людиною віруючою. Мала красивий голос. Дівчиною співала в церковному хорі. Від неї я вперше почув про Гуляйпільську церкву.

– Гарна була, – згадувала мама. – А коли дзвонили її дзвони, то чути їх було за двадцять верст по навколишніх селах.

Уперше побачив її у 1934 році. Того дня тато віз до млина колгоспне просо. Узяв і мене з собою. У Гуляйполі зупинилися поблизу млина. Тато пішов домовлятися, а мене залишив сторожувати зерно. Не забуваймо, що то були за роки. Голод, розруха... Несподівано налетіла зграя безпритульників. Я хльоскав їх батогом. Дарма! Понахапали в картузи проса і роз-

летілися, мов горобці. Шлях навколо воза жовтів від розсипаного зерна.

Коли повернувся тато, я сидів і плакав. Від образи і безсилля. Певно, аби заспокоїти мене, він сказав лагідно:

– Збігай, подивися на церкву. Ти ж дуже хотів її побачити...

Дійсно, це була велична кам'яна споруда. А яка у ній акустика! Я потягнув за ручку. Двері тяжко рипнули і луна покотилася десь під склепіння. Глянув угору і замер зачарований. Там, під високим куполом, на блакитному фоні, пурхали янголята. Незабутнє враження!

А в березні 1935 року ми почули глухі вибухи і повибігали з хати. Сільським шляхом їхав конячатами якийсь дядько.

– Що воно гухкає? – питаємо.

– У Гуляйполі церкву зривають, – сказав з гіркою тою. – Щоб їм...

Ми поприпадали вухом до шляху, прислухаючись, як здригається земля. Мама хрестилася і тихо плакала. Це ж робили й інші мешканці нашого села. Вони з сумом поглядали у бік Гуляйполя, щось шепотіли. Видно, посилали прокляття новим вандалам.

Згодом я знову потрапив до Гуляйполя і побачив результати того вандалізму. Церква лежала в руїнах.

Згодом на розчищеному майдані поставила влада пам'ятник вождеві "світової революції" Леніну. А війна з церквами і духовенством тривала ще довго.

27 жовтня 1966 року розповідав Кирило Захарович Рогач: "... Комсомольская організація вела антирелігійну пропаганду среди молодежи и населения. Правда, в 1921 году никто из нас не читал Дрекса "Миф о Христе", но читали Ленина "Социализм и религия". И эту статью прорабатывали среди молодежи.

Наиболее популярным и знатоком антирелігійної пропаганды был Анисим Беленький.

В 1923 году книгу Дрекса "Миф о Христе" я нашел в библиотеке священника Александра Лоскутова. Матушка благосклонно относилась ко мне и разрешала пользоваться личной библиотекой попа. Она говорила: "Как же это ты, Кирюша, сын таких родителей, – подчеркивала она, – и записался в безбожники, в комсомол".

Там же нашел я и "Капитал" К. Маркса, изданного в 1895 году. На титульном листе портрет К. Маркса в смокинге, белой манишке и на шнурке висит пенсне".

Отже, із варварським розгромом на початку тридцятих років двадцятого століття церков і синагог, які у більшості були не просто храмами, а неперевершеними творіннями людського генія, знищено, розкидано по країні культових працівників, котрі постраждали за відданість релігії.

По тому політика радянської влади не сприяла становленню і зміцненню позицій релігій і церкви на Гуляйпільщині.

В часи тимчасової окупації німецько-фашистськими загарбниками у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років нашого району у деяких селах (Санжарівка, Успенівка, Туркенівка) у пристосованих приміщеннях люди молилися Богу. В місті Гуляйполі це відбувалося з дозволу німецького коменданта у приміщенні колишнього банку "Товариства взаємного кредиту", збудованого в 1901 році.

По війні в 1950-х роках гуляйпільські старожили пам'ятають, що церковні служби відбувалися у звичайному одноповерховому будинку, який і зараз стоїть на площі Петровського (неподалік від міського ринку). А коли прикрили і цей будинок, гуляйпільці крадькома, бо на дорогах були комсомольські засідки, возили хрестити дітей до міста Оріхова та у Покровський район Дніпропетровської області (там діяли найближчі храми).

СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛІ

Справочная книга Екатеринославской епархии за 1913 год", видана в 1914 році в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ – Авт.) зафіксувала, що в селі Гуляйполі Олександрівського повіту діяло дві церкви – Свято-Троїцька і святого апостола Хоми. Обидві були кам'яні. Архірейська ревізія проведена в 1910 році.

Свято-Троїцьку церкву відвідало 11063 прихожанина (5480 жінок і 5583 чоловіка). Тільки за 1913 рік проведено 754 хрещення, 123 вінчання молодих і 318 поховань померлих.

Церква володіла 126,5 десятинами землі, яка знаходилася у 5 верстах (згодом там з'явився хутір Дачний – Авт.) від Гуляйполя. Прибуток складав 2500 карбованців, на капітальний ремонт витрачено 650 карбованців.

Квартири мали 6 членів причту (штату), крім диякона.

У приході розташувалось 11 шкіл (дві церковно-приходські і 9 земських), два заводи землеробських знарядь, пошта-телеграф, земська лікарня, ветеринарна лікарня, богодільня, товариство взаємного кредиту.

Присілки, що входили до приходу Гуляйпільської Свято-Троїцької церкви: Верхня Терса (знаходилася за 15 верст, 705 душ); Марфопіль (за 7 верст, 509 душ); Варварівка (за 7 верст, 699 душ); хутори: Скотоватий (за 8 верст, 109 душ); Цапка і Різника (за 5 верст, 37 душ), Рябка (за 8 верст, 116 душ).

Місцевість: низинна, суха.

Церковний причт складався з трьох священників, диякона та трьох псаломщиків.

Протоієрей Дмитро Якович Сахновський, 60 років, закінчив духовну семінарію, священник – з 1880 року, протоієрей – з 1913 року. Разом із дружиною виховував п'ятеро дітей. Отримував казенну платню 105 карбованців 84 копійки.

Священик Стефан Андрійович Воскобойников, 45 років, закінчив семінарські курси по I розряду, священник з 1893 року. В Гуляйполі мешкав з 1906 року. Мав дружину і семеро дітей, котрі навчалися. Отримував зарплатню 78 карбованців.

Семінарист Олександр Лоскутов. 1907 р.

(С. А. Воскобойников – дід по материнській лінії комсомолки-розвідниці Алли Оношко – Авт.).

Священик Олександр Тимофійович Лоскутов, 25 років,

закінчив духовну семінарію, працював з 1913 року. Мав дружину Лідію і дитину. Державної платні не отримував.

Штатний диякон Георгій Симеонович Юр'єв із 1-го класу духовної семінарії, псаломщик з 1903 року, диякон – з 1911 року. Крім дружини було 3 дітей (одна навчалася і двоє малолітніх). Казенної платні не одержував.

Псаломщиками були І. В. Ткаченко, С. П. Васильєв та І. І. Дворніков.

Церковним старостою з 1913 року став Артем Литвиненко.

Були священниками Шкурин і Шапошников.

Хто ж вони священнослужителі гуляйпільських церков?

Священик Іван (Іоанн) Мойсейович Ворошков (за сповідною книгою 1803 року Варашков) працював до 1816 року. Тоді йому виповнилось 57 років, мав дружину і двох дітей.

В 1810 році гуляйпільці знали і священника Карпа Івановича Стефанова (Степанова), 59 років.

В 1816 році батька замінив син Рафаїл Іванович Ворошков, 26 років. Разом з ним працював священник Йосип Гординський, 45 років.

В 1817 році у Гуляйполі було два священника, диякон, дяк і 2 пономаря.

В 1820 році священниками були Григорій Фомич Котляревський (30 років, дружина і троє дітей), Василь Михайлович Котляревський (28 років, дружина і троє дітей), диякон Матвій Григорович Бурьонов (39 років). У 1832 році помер Григорій Фомич Котляревський.

1834 рік:

священники: Василь Михайлович Котляревський (42 роки), Юхим Юхимович Шапошников (25 років).

Причт: 2 священники, диякон, 2 дяка і стільки ж пономарів.

В 1887-1888 навчальному році у школі працював законовчителем священник Дмитро Постриганов.

У 1890 році церковний причт складався із священників Олександра Краснокутського, Дмитра Сахновського, Миколи Котляревського, диякона Василя Семачевського, псаломщиків Михайла Волосовича та Івана Дворнікова.

В 1913 році в Гуляйпільській Свято-Троїцькій церкві служби і обряди виконували: протоієрей Дмитрій Сахновський, священник Стефан Воскобойников і Олександр Лоскутов. Штатним дияконом був Симеон Юр'єв (пізніше він також був висвячений у сан), псаломщиками П. Ткаченко, С. Васильєв, І. Дворніков. Церковним старостою в той час гуляйпільці обрали Артема Литвиненка.

Священники Сахновський і Воскобойников отримували платню відповідно 195,84 крб. і 78 крб. А отець Олександр Лоскутов офіційно зарплати не мав.

6 травня 1914 року священник Стефан Андрійович Воскобойников був нагороджений наперсним (нагрудним) хрестом.

А тепер про Олександра Тимофійовича Лоскутова, священнослужителя і просвітителя.

Народився він 21 вересня 1889 року в селі Василівці Павлоградського повіту Катеринославської губернії в сім'ї почесного громадянина. 15 листопада 1910 року закінчив курс Катеринославської духовної семінарії.

3 першого вересня 1910 року по перше вересня 1911 року працював учителем церковно-приходської школи на руднику "Ветка" Бахмутського повіту.

3 першого вересня 1911 року по 25 лютого

*Подружжя Лоскутових: Олександр
Тимофійович і Лідія Олексівна.
19 квітня 1913 р.*

1913 року – вчитель двокласного залізничного училища в м. Олександрівську.

З третього жовтня 1913 року – ієрей Свято-Троїцької церкви в с. Гуляйполі. Сюди призначений єпископом Таганрозьким Фіорильстом.

З 24 квітня 1914 року по 1 вересня 1915 року – за-коновчитель 2-ої Гуляйпільської земської школи Міністерства народної освіти.

Коли 20 листопада 1916 року в Гуляйполі створи-ли чоловічу гімназію, Олександр Тимофійович працю-

вав секретарем опікунської ради. А по відкритті 1 вересня 1917 року в селі Гуляйполі і жіночої гімназії за-коновчителем був проієрей Свято-Троїцької церкви Олександр Тимофійович Лоскутов. Як секретар опікунської ради він отримував зарплати 300 карбованців на рік (25 карбованців на місяць) і як за-коновчитель – 600 карбо-ванців на рік (50 карбо-ванців на місяць).

У жіночій гімназії това-риства "Просвіта", що налі-

О. Т. Лоскутов

чувала 189 гімназисток, з них 73 сповідували іудей-ську релігію, 116 – православну.

У Гуляйполі поряд жили християни, іудеї і като-лики, до їхніх послуг були дві православні церкви, си-нагога, католицький молитовний дім.

У гуляйпільській жіночій гімназії працювала вчите-лем української мови майбутня дружина Н. І. Махна Галина Андріївна Кузьменко, яка 24 квітня 1972 року пригадувала:

"Мені пощастило працювати з... Лоскутовим Олександром. Це був вчитель широких знань і високої культури".

Четвертий зліва у верхньому ряду О. Т. Лоскутов

Отця Олександра Тимофійовича шанували в Гуляй-Полі. Пригадувала Г. А. Кузьменко: "Він був освічений, інтелігентний, порядний у всьому. Ще й гарний з себе – місцеве жіноцтво полюбляло ходити на його відправи".

– В альбомі для записів дружини О. Т. Лоскутова Лідії Олексіївни Бурмаки, який почали її подруги 23 березня 1898 року, є філософські роздуми, власні вірші Олександра Тимофійовича, хоча у нас є сумніви, бо у альбомі стоїть підпис М. Лоскутов. Останні записи він зробив 8 червня 1909 року:

"Пишу тебе в альбом
Два слова. Люби мене
И будь здорова!"

"Вина во всем ведь тут амура,
Во всех делах: всегда большего бедокура...
Шутить не надо чересчур –
Накажет Вас шалун амур."

"Нет, поцелуй не грех,
Сулит он ряд успех,
Где только ротик есть,
Лобзаний там не счесть.
Розы ты с уст срывай
И не позабывай,
Что коль промедлишь ты,
Другой сорвет цветы."

"Просидела день без дела,
Капитал свой весь проела!"

"Любовь не шутка – без сомненья –
Я полюбив, не ел, не пил, –
Испортил тем пищеваренье,
Катар желудка получил".

"А я как тендер за тобою
Хожу с поникшей головою".

Із записок у альбомі виходить, що Лідія Олексіївна Бурмака в 1898-у -1905-у роках навчалась у м. Вільно в училищі разом із родичкою (більше всього двоюрідною сестрою) Олександра Тимофійовича – А. В. Лоскутовою. По закінченню училища Лідія Олексіївна навчала дітей.

Альбом і фотографії О. Т. Лоскутова та його дружини Лідії Олексіївни нам передала методист районного Будинку культури Валентина Олексіївна Жовніренко. За це ми, автори даної праці, їй щиро вдячні.

*Дочка Лоскутова Ніна
Олександрівна Івахнік із сином*

Приблизну картину життя подружжя Лоскутових та їх дочки Ніни Олександрівни після війни 1941-1945 років допомогли скласти патріоти-гуляйпільці Раїса Кирилівна Зінченко, Лідія Омелянівна Зінченко, Мирослава Йосипівна Зінченко, Іван Данилович Чучко, Павло Петрович і Ніна Кирилівна Левицькі.

З їх розповідей виходить, що Лідія Олексіївна Лоскутова у дводцятому році минулого століття разом з приятелькою Олександрою Мелешковою (Цапко) доглядала як сестра жалібника хворих на тиф.

У подружжя Лоскутових була дочка Ніна, яка вишла заміж за Сергія Івахніка і у 1933 році народився у них син Олександр, який добре вчився у міській СШ № 1 і по її закінченні вступив до Запорізького медінституту, але з 4-го курсу був відрахований через хворобу.

"Доля Отця Олександра була така, як і багатьох представників інтелігенції, в тому числі й гуляйпільської: 1937 рік... Сибір," - стверджують автори книги "Нестор і Галина. Розповідають фотокартки" (К., 1999 р.) Віктор Яланський і Лариса Верьовка. Але з ними не погоджуються подружжя Левицьких, Р. К. Зінченко.

"Олександр Тимофійович Лоскутов був репресований, але після визволення міста Гуляйполя від фашистів у 1943 році. Його засудили на 10 років за те, що він під час окупації проводив у церкві молитви й обряди. Відбувши "десятирічку" він повернувся до сім'ї".

– Але це вже був не той красивий, статний чоловік, що десять років тому, – згадувала 14 травня 2007 року Р. К. Зінченко. – У 1959 році я працювала нормувальником у змішторзі, там же у березні того ж

року працював юристом і Олександр Тимофійович Лоскутов, потім він був юристом на взуттєвій фабриці. І непоганим юристом. Коли померли Олександр Тимофійович і Лідія Олексіївна, нам встановити не вдалося.

Ніна Олександрівна Лоскутова (Івахнік) народилася в 1913 році, померла – 1995-у, похована в Гуляйполі на Ворошилівському кладовищі. Її учениця музикальної школи М. Й. Зінченко поставила пам'ятник.

Дочка Лоскутових мала музичну освіту і працювала викладачем міської музичної школи по класу фортепіано з 28.8.1969 р. до 28.10.1969 р. і з 10.11.1969 р. по 11.06.1970 р., була вона і завідуючою фортепіанним відділом музшколи до переїзду в м. Запоріжжя. Коли захворів син, вони розлучилися з чоловіком, який під час фашистської окупації працював на промартілі "Червоний металіст" керуючим, а директором був німець. Після війни у 1947 році Сергій Івахнік був заступником директора з постачання цієї ж промартілі. Про зустрічі з ним тепло відгукувався І. О. Чучко.

Після розлучення з Івахніком Ніна Олександрівна одружилася вдруге.

Така доля сім'ї Олександра Тимофійовича Лоскутова.

А яка доля інших гуляйпільських священників?

Найстаршим і найавторитетнішим священником парафії був Дмитрій Сахновський, який правив службу з 1880 року, за що в 1913 році отримав сан протоієрея. Мав дружину і п'ятеро дітей.

Отець Дмитрій із розповідей старожилів був одним із засновників і активістів гуляйпільської організації монархістів "Союз русского народа". Протоієрей став таємним агентом поліції, хоча за це, можливо, ніякої винагороди не отримував, а лише вважав, що виконував свій громадянський обов'язок перед монархом і Богом.

На совісті Сахновського смерть гуляйпільського "народного месника" і революціонера-терориста, одного із засновників анархо-комуністичної "Спілки бідних хліборобів" Олександра Семенюти, тому й нажив серед місцевого населення, зокрема бідноти Дмитрій Сахновський поганой слави. Кінець його був жахливий.

Навіть сан священника не завадив поквитатися за всі вчинені ним кривди. Махновці відрубали протоієрею голову в глинищі, що було біля цегельного заводу Карманова, обсмалили її і закинули аж під економію Єгорова – це південна окраїна колишнього Садового хутора. Діди два дні шукали ту голову, доки знайшли. Це відбулося 11 жовтня 1919 року.

Священик Святотроїцької церкви Стефан Андрійович Воскобойников закінчив семінарські курси і в Гуляйполі оселився в 1910 році. Мав велику сім'ю: дружину і семеро дітей. Мабуть, батюшка не цурався освіти, бо всі його діти навчалися. Одна з дочок, Надія Стефанівна, все своє життя працювала вчителькою. Інша, Марія Стефанівна, стала артисткою, її дочка, Алла Оношко смілива дівчина-розвідниця, загинула у Вітчизняну війну. Стефана Воскобойникова не стало 14 травня 1920 року. В церковній книзі запису актів про смерть, позначили – помер з переляку, що було не рідкістю в той смутний час.

У громадянську війну закінчився земний шлях ще одного священнослужителя, а перед цим диякона місцевого храму, Симеона Юр'єва. Страшна тифозна епідемія тоді викосила багатьох гуляйпільців. Дружина з чотирма дітьми залишилася бідувати. У 20-ті роки сім'я священика переїхала до Китаю, де в радянському посольстві працював брат дружини старий революціонер. Після смерті дядька, Юр'євим велося важ-

ко. Найстарший брат Володимир навіть перебрався до Америки в Сан-Франциско, щоб знайти роботу дочці священика, Галі. Вона одружилася з молодим англійцем, службовцем королівського посольства. Згодом переїхала до Англії, стала багатою леді. В 20-ті роки був у Гуляйполі ще один священик – Сергій Петров, та про його долю дізнатися нічого не вдалося.

Клименко Іван Маркович, 1895 р. н., с. Успенівка, українець, освіта початкова. Диякон Успенівської церкви.

За постановою Особливої наради при колегії ДПУ УРСР від 11 червня 1930 року висланий "у місця поселення Північного краю на 3 роки".

Реабілітований в 1989 році.

Пістоленко Іван Ісидорович, 1882 р. н., с. Новоуспенівка... проживав у м. Бердянську... Українець. Освіта середня духовна. Священик, перед арештом – листоноша Бердянської райконтори зв'язку.

Трійкою УНКВС по Дніпропетровській області 27 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Місце поховання невідоме.

Реабілітований у 1957 році.

ПРОСВІТИТЕЛІ

Цікавим у долі служителів культу є факт їх просвітницької діяльності. Про участь отця О. Т. Лоскутова у роботі гуляйпільської опікунської ради та як законовчителя в жіночій гімназії мова вже йшла.

Церковний хор хлопчиків 1901 р.

Тепер такий факт: у 1891-1892 навчальному році у 64 земських школах Олександрівського повіту навчалося 5757 дітей, з них 5280 селянських. Навчали їх 64 вчителів, 42 помічники вчителів, 4 молодших учителів і 62 законовчителів.

В 1868 році відкрилися перші земські школи в селах Гуляйполі та Санжарівці. В Санжарівській школі за відсутності вчителя з дітьми працював священник Іоанн Біянтовський, який безплатно відвідував школу.

Церковний хор 1924 р.

У звіті училищній раді попечителя шкіл від земства Я. П. Новицького за 1882-1883 навчальний рік зазначалося, що у Санжарівській школі кількість учнів (59) подвоїлась проти минулого року. Законвчитель отець Іоанн Біянтовський взяв на себе всі клопоти по опорядженні школи і схилив до цього частину прихожан. Я. П. Новицький просив училищну раду "выразить заслуженную признательность отцу Иоанну в особом удостоверении", тобто преміювати його 35 карбованцями.

Отець І. Біянтовський тоді ж працював законвчителем і в Туркенівській земській школі. У нього була непогана особиста бібліотека. Учні Санжарівської школи Микита Москівець, Микола Овсій, Федір Панасенко, Ксенофонт Кубах, Яків Никоненко, Захар Харченко купували книги в батюшки Іоанна Біянтовського, а також на ярмарку в Гуляйполі.

В 1882 році почала працювати земська школа у селі Святодухівці. І Я. П. Новицький у своєму звіті писав: "У перший рік існування Святодухівської школи вчитель Г. М. Кольчуненко поклав початок церковному хору і я прошу видать йому встановлені 25 карбованців нагороди.

Святодухівка щаслива і законвчителем. Викладає тут молодий священик отець Яким Кононенко.

Приємно відчувати себе перед масою селян, коли успіхи дітей виявляють чесну працю вчителя, законвчителя, коли селянські маси висловлюють задоволення і вдячність, коли діти відчувають себе переможцями над труднощами грамоти".

В 1885-1886 навчальних роках законвчителями були у Гуляйпільській земській школі Шапошников, у Санжарівській – священик І. Біянтовський, у Святодухівській – Я. Кононенко, у Туркенівській – Фомін, в Успенівській – Білоусов. У 1887-1888 навчальному

Церковний хор 1928 р.

році в Гуляйполі законовчителем був св. Дмитро По-
стриганов.

В 1891-1892 навчальному році у 8 селах Гу-
ляйпільщини діяло 9 земських шкіл. У них працювали
законовчителями В. Корецький (Воздвижівка), Д. Сах-
новський (Варварівка), Семачевський (Верхня Терса),
Олександр Краснокутський (1-а Гуляйпільська), Фе-
досеєв (2-а Гуляйпільська), І. Біянтовський (Сан-
жарівка), В. Балабан (Святодухівка), Л. Фомін (Тур-
кенівка), Білоусов (Успенівка). У 1896 році законовчи-
телем Верхньотерсянської і Воздвижівської шкіл був

*Сім'я Григорія Митрофановича Зінченка (1944-1945 рр.),
учасника церковного хору*

священик села Воздвижівки Іван Трухманов, Вар-
варівської – священик Дмитро Сахновський.

Перша Гуляйпільська земська школа стояла в
центрі села на майдані поблизу Свято-Троїцької цер-
кви. Законовчителем працював отець Василь Трухманов.

Друга Гуляйпільська земська школа знаходилась
серед селянських садиб на краю села. Закону Божого
учнів навчав отець Микола Щипченко.

Успенівська земська школа знаходилась на цер-
ковному майдані. Законовчителем працював свяще-
ник Михайло Арнаутов.

23 липня 1900 року постановою училищної ради
Олександрівського повіту було нагороджено викла-
дача Закону Божого Верхньотерсянської земської
школи Євстафія Воляника 40 карбованцями.

Священнослужителі не тільки турбувалися про
освіту підростаючого покоління, а й намагалися залу-
чити до світу книги доросле населення. Так, у другій
половині 1895 року в селі Гуляйполі була відкрита
публічна бібліотека, організатором якої став псалом-
щик Свято-Троїцької церкви Іван Ілліч Дворніков.
Книг у бібліотеці налічувалось 490 назв.

Крім того, як відзначав голова Олександрівської
повітової училищної ради граф Канкрин "для підняття
розвитку грамотності в народі майже при кожній із
існуючих шкіл є бібліотеки для позакласного читання".

ВІДРОДЖЕННЯ

Перед початком розпаду Радянського Союзу, а потім проголошення незалежності України почалося повернення втраченого авторитету православної церкви. Люди почали більше уваги звертати на християнські цінності. Цьому сприяло і те, що з'явилися на книжкових полицях (віруючих і атеїстів) "Біблія" та "Євангеліє". Але відродження проходило важко, долаючи упередженість та чиновницькі перепони.

У 1986 році у Гуляйполі утворилася церковна община. Про свої митарства та проблеми колектив її писав 28 вересня 1991 року в районній газеті "Зоря комунізму", де закликав до милосердя. Прочитаємо статтю:

"Шановна редакціє, до вас звертаються жителі міста і району. Ми люди похилого віку, яким уже за 70-80 років, у відчай і гніві, стривожені тим, що нас незаконно звинувачують у вимогах віддати музей під Свято-Троїцьку церкву.

Звертаємося до місцевих керівників, міських і районних депутатів, голів колгоспів, радгоспів, керівників підприємств і до всіх тих, від кого залежить доля божого храму в місті Гуляйполі.

У районній газеті, яку ми передплачуємо щороку і любимо, була надрукована стаття "Музей? Церква? І музей, і церква," де нас працівники музею звинуватили в пропаганді, направленій проти музею. Ні. Працівники музею, мабуть, не знають, що наші митарства почалися ще в 1986 році, коли ми доводили, що немає більш кращої будови під православну церкву. Тоді, коли місцеві власті ще і не планували створювати музей. Скільки було висловлено прохань і скільки зробили візитів в інстанції, скільки написали і об'їздили, але завжди натикалися на глуху стіну.

Ми молимося за щасливий кінець цієї справи, а нам відповідали: "Церкви в місті ніколи не буде" або "Церква буде тільки через мій труп". Тепер те керівництво пішло у відставку чи на пенсію, а наші митарства продовжуються.

Скільки ми перетерпіли принижень: з нами не віталися і обманювали.

Або ось про таке. Почали віруючі люди писати і їздити в різні інстанції за свої маленькі пенсії. У нас є повідомлення Президії Верховної Ради СРСР за № 109, де говориться про те, що нам була дана відповідь стосовно наших питань. Відповідь ця була надіслана в Запоріжжя, а потім і в Гуляйполе, але її від нас приховали. Зараз ми знаємо, що прийшов ще лист на нашу общину, і його теж приховали.

То ж чи не пора говорити людям правду, яка б вона не була?

А ще хочеться запитати у працівників музею: "Невже наше покоління перед кінцем свого життя так і не матиме ні на що права?" Дорікнули нам, що знайшлися і такі, що молились "во славу німецького рейху". Як можна дорікати людям, які винесли на своїх плечах голод, холод, рабську працю. Це нас вивозили до Німеччини. Це ми ходили в постолах, їли в голод собак і котів, а за миску баланди рили окопи, на своїх плечах тягали борони й плуги.

Ми молились за своїх чоловіків і синів, яких уже немає з нами. Молились, щоб швидше скінчилась війна і був мир на землі. Молилися за те життя, в якому зараз ви живете, їсте, спите на білосніжних ліжках, а не на соломі разом з телятами, як колись ми. А вже нарікаєте, що погано жити. Просто ви не знаєте дружби, доброти, ввічливості, милосердя. Де ж їх шукати, як не в храмі божому?

Нам пообіцяли місце під будівництво нової Свято-Троїцької православної церкви, яку Токмацький протоієрей Іоанн відразу і благословив. Він зробив велику помилку, коли залишив запис у книзі музею (причому, українською мовою – Авт). Подаємо цей запис: "Щиро вдячний засновникам та працівникам музею, що зберегли і зберігають нашу вітчизняну свя-

тиню. На жаль, так мало залишилось історії нашої країни. Дивуюсь оригінальними експонатами, бажаю відвести куточок ще нашій духовній культурі.

Бідна історія – бідна батьківщина".

– Але ж ми твердо домовлялися з головою райвиконкому, що зусиллями трудових колективів розпочнемо будівництво нового храму. Разом вибрали місце недалеко від автовокзалу, яке я тут же благословив. А що ж насправді вийшло? – дивувався отець Іоанн.

На жаль, гуляйпільське керівництво порушило дане слово. Невдовзі траву біля скверика спішно засипали гравієм, заасфальтували й огородили.

– Церкву потрібно будувати на старому фундаменті, там, де стоїть бронзовий корчагінець, – вважали гуляйпільські старожили. – Пам'ятник можна перенести в інше місце. А під храм потрібно тимчасово віддати якийсь інше приміщення.

Але й цей компромісний варіант багатьох не влаштовував. Віруючі взагалі скептично ставилися до самої ідеї будівництва храму, вони хотіли мати надійний дах на довгі роки. Зате благочинний Токмацького округу проєрей Іоанн не втрачав оптимізму.

– Нічого, збудуємо, – переконував він. – Люди допоможуть. І бронзовий Павка нехай залишається. Треба ж шанувати не тільки власні святині!

Як просто і мудро сказано!

Крапки над "і" у нелегкому протистоянні розставила восьма сесія районної Ради народних депутатів, яка 3 жовтня прийняла рішення "Про заяву релігійного товариства", котре 8 жовтня 1991 року опублікувала районна газета.

Розглянувши заяву віруючих Свято-Троїцької православної церкви про передачу приміщення краєзнавчого музею під церкву, Гуляйпільська районна Рада народних депутатів вирішила:

1. В передачі приміщення краєзнавчого музею для використання під церкву відмовити через необґрунтованість, тому що приміщення не є культовим.

2. Дозволити церковній раді будівництво церкви в районі колишнього вантажного АТП № 2 (площа Петровського) згідно з генеральним планом забудови міста.

3. Доручити заступнику голови райвиконкому тов. Кірієнку О. О. вирішити питання проектування церкви. Для цієї мети виділити з місцевого бюджету кошти на фінансування проекту.

4. Рекомендувати колективам підприємств, колгоспам і радгоспам взяти участь у будівництві церкви.

5. Засновнику (церковній раді) відкрити спецрахунок в Гуляйпільському відділенні Агропромбанку. Заборонити витрачання коштів з спецрахунку на цілі, не пов'язані з будівництвом церкви.

Контроль за витрачанням вищевказаних коштів покласти на члена виконкому районної Ради народних депутатів тов. Зінченко Л. О.

6. Доручити виконкому районної Ради народних депутатів створити робочу групу по керівництву будівництвом, до складу якої включити представників організацій, церковної ради і фінансових органів.

7. Схвалити ініціативу сільських Рад і правлінь колгоспів імені Горького, "Україна" по реконструкції пустуючих приміщень з наступною їх передачею під культові споруди.

8. Доручити районному відділу культури спільно з церковною радою Свято-Троїцької православної церкви та іншими громадськими організаціями провести благодійні заходи з метою збору коштів на будівництво церкви.

9. Заступнику голови райвиконкому тов. Кірієнку О. О. подати допомогу в створенні належних умов для відправлення релігійних культів у існуючому приміщенні церкви. З цією метою передати церкві один кондиціонер по балансовій вартості.

Отже, влада повернулася обличчям до віруючих, а віруючі – до влади, так можна охарактеризувати досягнутий компроміс.

Однак дійти згоди було непросто. Маючи невеличкий молитовний будиночок по околиці, спорудже-

ний колгоспом імені Карла Маркса, община православних християн на чолі із своїм пастирем отцем Віктором почала добиватися більшого. Віруючі вимагали відбудови Свято-Троїцької церкви.

Виконком районної Ради своїм розпорядженням № 114-р від 20 листопада 1991 року створив робочу групу для організації проведення проектних робіт, накопичення грошових коштів, організації будівництва і контролю за його якістю з представників органів влади, установ, громадськості, церковної ради.

22 листопада 1991 року райвиконком звернувся до керівництва інституту "Укрпроектреставрація" з

Сучасна Свято-Троїцька церква. 2007 р.

проханням розробити проекти будівництва нової церкви в місті Гуляйполі, благоустрою території колишнього АТП № 2 та капітального ремонту двох приміщень, що належали автопарку, з метою їх використання в культовому комплексі.

У 1992 році інститут частково виконав проектно-кошторисну документацію на будівництво відновленої Свято-Тихонівської церкви. Головним архітектором проекту був Петро Миколайович Болюк (нині покійний).

Після пам'ятної восьмої сесії районної ради районна державна адміністрація уклала договір з одним із названих вже проектних інститутів, де з допомогою комп'ютера відтворили точну копію знищеної пам'ятки архітектури. На розробку проектно-кошторисної документації асигновано з місцевого бюджету понад 550 тис. карбованців.

Але для того, щоб Свято-Троїцька церква постала у всій своїй красі і величі, потрібні були немалі кошти. Тут уже без матеріальної допомоги колективів підприємств та господарств і пожертвувань громадян віруючим не обійтися. І в місцевому відділенні комерційного Агропромбанку відкритий спеціальний рахунок.

А поки що (мова іде про 1992 рік – Авт.) віруючі були зайняті реконструкцією під храм приміщення

адмінкорпусу автоколони. За рішенням районної державної адміністрації його передали релігійній громаді безкоштовно. Він знаходиться у центрі міста, недалеко від автовокзалу, тому мав би бути зручним для всього населення району.

У самій же релігійній громаді досягненню поставленої мети раділи не всі, бо жителям південної окраїни Гуляйполя до центру йти далеченько. Тому, як зазначила голова церковної ради О. І. Рогозна, можливо, доведеться освячувати новий храм.

25 січня 1992 року районна газета "Голос Гуляйпілля" вмістила інформацію "Пожертвування – на будівництво церкви": "У Гуляйпільське відділення Агропромбанку, на рахунок 701602, який відкрито з метою збирання коштів на будівництво нової Свято-Троїцької церкви в нашому місті, поступають вклади. 10000 карбованців перерахував на цю благородну справу колектив заводу лакофарбових виробів (директор М. М. Шейко). 180 карбованців внесли працівники районної інспекції Держстраху, по 100 карбованців – Василь Якович Рогозний, Ольга Іванівна Рогозна, Зінаїда Олексіївна Білокурова, Володимир Іванович Мартиненко, 50 – Микола Микитович Бондаренко та інші.

Поповнили фонд також 800 карбованців, виручені на благодійному концерті "З Різдом Христовим",

який відбувся на початку місяця в КСК "Сучасник". У той день індивідуальні пожертвування внесли учасники районного хору Будинку культури, хору ветеранів і навіть діти...

Зворушливо вразив на благодійному заході куточок "Милосердя", який оформили народні умільці Ольга Іванівна і Василь Якович Рогозні. Вони частували присутніх українським короваєм, піріжками, узваром з кутью та іншими стравами.

Але спад виробництва і криза в економіці країни у 90-х роках минулого століття, по суті, звели нанівець всі намагання гуляйпільців самостійно збудувати новий храм у місті. Почався важкий і болісний пошук джерел капіталовкладень у цю благородну справу.

Старання земляків не знайшли підтримки навіть у вищих церковних ієрархів. У жовтні 1992 року представник Президента України в Гуляйпільському районі І. О. Бірюков, районний архітектор Є. М. Шкабарня, архітектор проекту храму П. М. Болюк зустрілися в Києві з митрополитом Філаретом. Красиві слова так і залишилися словами, а реальної допомоги в грошах гуляйпільці не отримали.

Трохи із запізненням, але і Київський патріарх зацікавився Гуляйпільським районом. Нова церковна община одержала в користування будівлю колишньої міської восьмирічної школи.

13 квітня 1993 року настоятель церкви Святителя Тихона священник Олексій розповідав: "Ось вже на протязі трьох років діє і приймає своїх прихожан церква Святої Трійці, де настоятелем священник Віктор. З великим бажанням гуляйпільці добивалися її відкриття. І завдяки голові правління колгоспу імені Карла Маркса М. Г. Бібіку ця мрія стала реальністю. То був перший крок вперед після такого довгого затишшя у нашій духовній культурі.

Свято-Тихонівська церква 2007 р.

...Гуляйпільці щедрі на добро і глибоко несуть в собі любов і віру у прекрасне. Мабуть, завдяки цьому стала можливою перебудова старого звичайного приміщення, що на площі Петровського, 20, у ще один храм – церкву святого Святителя Тихона.

Перш за все, від імені прихожан хочеться висловити велику подяку тим колективам і керівникам, які допомогли у спорудженні храму, а саме –

представнику Президента України в районі І. О. Біркову, заводу лакофарбових виробів (директор М. М. Шейко), дослідно-експериментальному заводу сільгоспмашин (директор А. І. Шевченко), машинобудівному заводу (А. М. Семенюта), колгоспам імені Енгельса (голова правління А. М. Тимошенко), "Перемога" (Л. В. Горпинич), "Заповіт Леніна" (Б. О. Горпинич), заводу будматеріалів (директор А. Т. Сушко), райагробуду (начальник М. С. Грицаєнко), міжгосподарській шляховій ПМК-159 (П. Г. Старокоженко), виробничому об'єднанню комунального господарства (О. Г. Малярович), Будинку побуту (Л. М. Процик), автоприемству 12311 (О. К. Горобець), правлінню колгоспу імені Карла Маркса (М. Г. Бібік), госпрозрахунковій будівельно-монтажній дільниці тресту "Запоріжалюмінбуд" (начальник В. Ф. Білецький), а також низький уклін і

Протоієрей Іоанн (Іван Васильович Зеленька). 2007 р.

У Свято-Тихонівській церкві

церковними передзвонами. Великий подих прославляється, подих Великого Творця".

* * *

... Ішов час, але ідея будівництва храму, який би відповідав статусу Гуляйполя і служив нагадуванням про минулу старовину, не полишала земляків.

щира вдячність усім жителям району, хто із власної ініціативи брав посильну участь у такій потрібній справі."

Напередодні Великодня церква Святителя Тихона гостинно відчинила двері усім, хто вірить у добро і воскресіння Ісуса Христа. Великдень – найбільше християнське свято. У великодню ніч у церкві буде вестися великодня служба. Природа прокидається від зимової сплячки і зливається із

У Свято-Тихонівській церкві

Продовженням розпочатої справи стало розпорядження голови районної державної адміністрації І. О. Бірюкова від 26 лютого 2003-го року "Про проектування та будівництво церкви". В рамках святкування 80-річчя району планувалося провести закладення фундаментів храму вже на іншому місці, не затиснутому будівлями і відкритому для огляду по майдану Петровського біля автовокзалу.

У Свято-Тихонівській церкві

В архітектурному завершенні старого проекту планувалося, що допомагатимуть працівники проектного інституту "Запоріжжяагропроект" (директор Юрій Володимирович Батієвський).

15 березня 2003 року сесія районної ради обговорила питання про будівництво церкви у Гуляйполі. З інформацією про це виступив перший заступник голови райдержадміністрації О. О. Кірієнко.

Він, зокрема, відмітив, що найважливішою складовою релігійного життя району є православ'я, яке

складає 80 відсотків релігійних громад. Прийняття рішення про будівництво церкви, наголошував виступаючий, – це не данина моді, а утвердження справедливості.

З метою відродження духовного життя мешканців району районна рада 03.10.1991 року прийняла рішення дозволити церковній раді розпочати будівництво церкви по вул. Петровського (в районі колишнього АТП).

У 1992 році інститут "Укрпроектреставрація" частково виконав проектну-кошторисну документацію на будівництво п'ятикульної церкви, замість зруйнованої у 30-х роках.

У березні нинішнього року відкрито бюджетний рахунок для фінансування проектно-дослідницьких робіт та будівництва нульового циклу.

Виступаючий закликав депутатів з ро-

У Свято-Тихонівській церкві

зумінням поставитися до важливої справи, і всіляко підтримати цінну ініціативу.

В обговоренні інформації першим взяв слово отець Костянтин Артамонов, настоятель храму Покрови Пресвятої Богородиці, благочинний Української Православної церкви Київського патріарху. Він закликав депутатів прийняти рішення про спорудження у місті автокефальної церкви Київського патріарху, мотивуючи тим, що українці мають молитися у храмі на своїй мові.

Опоненти виступаючого: отець Іоанн-благочинний, протоієрей, настоятель церкви Святителя Тихона, священник Віктор Салівон, настоятель Свято-Троїцької Української православної церкви та ієрей Костянтин, настоятель Свято-Успенської церкви села Успенівка висловили свої аргументи, відмітивши при цьому, що їх паства із задоволенням відвідує святі храми, де проповідують вони.

Виступаючі, зокрема, депутат М. Г. Тимофієв висловив думку більшості: "Немає сенсу дискутувати, – сказав він, – відроджувати храм треба такий, який було зруйновано, тобто Свято-Троїцьку Українську православну церкву".

Заслухавши і обговоривши дане питання, сесія більшістю голосів (один – проти) вирішила: розпочати будівництво Свято-Троїцької Української православної

ної церкви (в районі автовокзалу). Закладку першого каменя провести 29 березня 2003 року під час святкування 80-річчя району.

Запропоновано підприємствам всіх форм власності, приватним підприємцям, жителям району взяти активну участь у будівництві церкви. Замовником визначити КП "Теплокомунсервіс", на розрахунковий рахунок якого слід перераховувати благодійні внески.

28 березня 2003 року благочинний Гуляйпільського району церкви святого Тихона отець Іоанн через районну газету "Голос Гуляйпілья" звертався до земляків: "Шановні гуляйпільці, прихожани церкви св. Тихона. Дозвольте висловити своє велике задоволення всім Вам, шановним депутатам, які приклали максимум зусиль у вирішенні важливого на цей час питання - будівництва нової Свято-Троїцької церкви. Сама Цариця Небесна своїми молитвами врозумила наших керівників, щоб вони розпочали це святе діло, бо як говорять у народі: "Без Бога і не до порога".

Велика вдячність нашим шановним керівникам району І. О. Бірюкову, Є. Г. Коровці, О. О. Кірієнку за те, що вони вирішили це питання на обласному і державному рівні, приурочили цю велику подію до такого великого свята як 80 років району і тим самим встановлюють історичну справедливість, яка втрачена в 1934 році, коли цю велику святиню Гуляйполя було

зруйновано. Приємно ще і те, що святиня нині повертається своїй канонічній церкві.

Шановні друзі і прихожани! Я від щирого серця запрошую вас 29 березня в парк біля автовокзалу на свято, де о 13 годині 30 хвилин відбудеться освячення нового місця під забудову нового храму та закладення першого каменю. Місце освятить преосвященний Василій, архієпископ Запорізький і Мелітопольський.

Здоров'я Вам, многії та благії літа, і перш за все милості Божої усім в нелегкім Богоугоднім ділі".

29 березня 2003 року у парку, що на площі Петровського біля автовокзалу, відбулися урочистості з нагоди вкладання першого бетону під фундамент Свято-Троїцької церкви. Сюди зібрались сотні городян та гостей, прибули також голова Запорізької обласної державної адміністрації Є. Г. Карташов, голова райдержадміністрації І. О. Бірюков, голова районної ради Є. Г. Коровка, духовенство – проієрей Запорізького кафедрального собору Олег Семенчук, проієрей Покровського храму (м. Пологи) отець Олександр, протоієрей Свято-Тихонівської церкви отець Іоанн, протоієрей Свято-Троїцької церкви отець Віктор, архімандрит Тихон (м. Мелітополь).

– Шановні жителі міста та наші гості! – мовила ведуча на тих урочистостях. – У кожному столітті люди вписують в історію своєї держави свої добрі справи та

знаменні дати для сьогоднішніх та прийдешніх поколінь. Адже історія церковного руху на Гуляйпільщині розпочалася ще наприкінці XVIII століття. І відродно те, що сьогодні, на початку XXI століття, ми закладаємо перший камінь фундаменту православного Свято-Троїцького храму.

– Шановні гуляйпільці, гості, прихожани, – звернувся до присутніх І. О. Бірюков. – Це дуже добре, що в такий прекрасний ювілейний день свята 80-річчя утворення району ми взялися відбудувати колись зруйнований храм за матеріальної підтримки промислових та сільськогосподарських підприємств, мирян, і дай нам, Боже, в цьому удачі.

Побажали скорішої відбудови дорогої для гуляйпільців святині губернатор Є. Г. Карташов та настоятель Запорізького кафедрального собору отець Олег Семенчук.

У Свято-Тихонівській церкві

Святі отці відправили молебень – богослужіння за щасливе закінчення справи.

І ось настає урочиста мить. В нішу опускається капсула з мощами святих чудотворців Києво-Печерської лаври. А потім в підмурок майбутнього храму закладають перші кельми бетонного розчину Є. Г. Карташов, І. О. Бірюков, Є. Г. Коровка, отець Олег Семенчук і отець Іоанн.

Над докiллям звучать святi дзони.

– І дзвони синь небес будили, – звучать заключні слова ведучої, – щоб чули всі: дорослі і малі, ті, що живуть, і ті, що будуть жити на гуляйпільській батьківській землі.

Бо без віри в Бога людині не обійтися. І наше святе діло – звести храм.

ХРАМ ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЬОГО

7 вересня 2003 року назавжди залишиться у пам'яті літніх, дорослих і, особливо, молодих жителів Добропілля, Варварівки, Нового Запоріжжя, як день освячення новозведеного храму Преображення Господнього. Для них це і справді неординарна подія,

адже протягом всієї історії цих сіл на їхніх територіях не було жодної церкви. І ось зусиллями і на кошти місцевого сільгосптовариства "Перемога", яке очолює Леонід Васильович Горпинич, за неповні чотири роки у Добропіллі на місці колишнього клубу виріс красень-храм. Проте, що він на сьогодні є однією з найкрасивіших в архітектурному та естетичному плані серед 15 культових споруд на Гу-

Храм Преображення Господнього у с. Добропіллі

ляйпільщині, неодноразово наголошували самі священнослужителі. А вони, звісно, знавці своєї справи.

Освятити Добропільську церкву Преображення Господнього погодився архієпископ Запорізький та Мелітопольський владика Василій. Перед храмом хлібом-сіллю його зустріли директор ТОВ "Перемога" Леонід Васильович Горпинич та голова Гуляйпільської райдержадміністрації Ігор Олексійович Бірюков.

Храм Преображення Господнього в с. Добропіллі

Звертаючись до парафіян та владики, Ігор Олексійович, зокрема, наголосив:

– У 1934 році в Гуляйполі було зруйновано найкрасивішу п'ятикупольну церкву півдня України. З того часу більше 55 років не діяла жодна церковна парафія. І тільки з встановленням Незалежності нашої держави, завдяки спільній роботі органів влади, господарських керівників і керівництва церкви у районі почала відроджуватись духовність. Сьогодні в Гуляйпільському краї відкриті і працюють 15 парафій, з яких 10 – Української православної церкви. І ось –

чергове відкриття храму в Добропіллі. На черзі – новозведені церкви у Темирівці та Гуляйполі. Це переконливе підтвердження того, як реально втілюється у життя заходи у рамках відзначення 2000-ліття Різдва Христового.

Ігор Олексійович щиро подякував А. В. Горпиничу і О. Г. Чубу, який розпочав будівництво церкви в селі Темирівці, а також всім прихожанам, які беруть активну участь у духовному відродженні нації.

І. О. Бірюков вручив архієпископу Василю найвищу регіональну нагороду: медаль "За заслуги перед Гуляйпільським краєм".

Владика подякував за великі благородні справи, які робляться в нас, за відношення до церкви і до людей. Церква діє словом, говорив він, ви – ділом. Слово церкви закликає до миру, взаєморозуміння, до добра, терпимості і любові. І нас об'єднує спільна мета – будувати наше життя кращим і кращим. З Божою допомогою.

*Директор ТОВ "Перемога"
Леонід Васильович Горпинич*

Під час урочистя архієпископ Василій вручив ордени преподобного Нестора Літописця II ступеня за особливий вклад і за заслуги перед Українською православною церквою директору товариства Л. В. Горпиничу і головному інженеру-будівельнику А. Я. Горпиничу, а колективу трудівників ТОВ "Перемога" Архієрейську благословенну грамоту за надзвичайні заслуги на користь Церкви Христової.

*Протоієрей В'ячеслав
с. Добропілля. 2007.*

Владика Василій узяв участь у закладенні капсули з частинами мощей святого, особисто здійснив освячення храму, де було проведено перше святкове Богослужіння.

... А шлях до храму виявився тернистим. Розповідає А. В. Горпинич: "Давно спостерігав за тим, що віруючі на релігійні свята їдуть в місто до церкви. До нього звертались за допомогою, просили виділити транспорт. Тоді й виникла думка: якщо людям потрібна церква, то

чому б не спробувати вирішити проблему. До того ж розпалась партія, у школах припинили свою діяльність жовтєнята, піонери, комсомольці. А хтось повинен займатись вихованням. Прогалини слід заповнювати. Місце втраченого маємо замінити іншим, більш змістовим. З давніх-давен роль виховання брала на себе церква. За радянських часів її відкинули. Тепер всі побачили, що то була велика помилка, яку нам треба виправляти. Так виникла ідея, а будівництво розпочали чотири роки тому. Їздили по всій Україні, придивлялись по великих храмах, виготовляли макети, робили проекти, будували.

Стільки праці багатьох людей у цій споруді. Дзвони виготовляли в Луцьку відомі майстри, ліс привозили із Західної України, наймали бригади будівельників, шукали хороших спеціалістів. Найбільший з них важить понад 300 кілограмів, найменший – 30. Відтепер їх малиновий дзвін буде скликати парафіян на відправлення церковної служби. А коли дійшла черга до іконостасу і дізнались, що в Україні їх виготовляють тільки у двох містах і коштують вони більше 20 тисяч доларів, що нам не по кишені, то почали вивчати цю справу самостійно. Закупили відповідну довідкову духовну літературу, запросили місцевого художника Г. В. Максецького, який зробив ескізи і сам намалював усі необхідні ікони, а різьбярські роботи по їх обрам-

ленню виконав місцевий тесля О. В. Глущенко. Тепер бачимо, що з цієї спільної праці народився чудовий іконостас, справжній твір мистецтва, який залишить-ся на довгі роки.

Якщо маєш велике бажання, то все під силу. Був задум, копіткий труд, а ось тепер одержали винагоро-ду – таку святиню, такий гарний храм.

У якійсь мірі кожен житель так чи інакше причет-ний до спорудження храму. Одні безпосередньо бра-ли участь у будівництві, інші здавали власні заоща-дження добровільно. Так що у переважній більшості мирян є своя власна цеглина у цій світлій і величній споруді. А лєвова частка витрат лягла на сільгоспто-вариство. Від першого до останнього цвяха на споруд-ження використано майже 200 тисяч гривень. Але хіба гроші можуть йти у порівняння з тим, що отрима-ли і ще отримають жителі навколишніх сіл від духов-ного оновлення!

– Сьогодні я, як ніколи, щасливий, – сказав А. В. Горпинич. – Адже завершено досить серйозний проект. Ми добре навчилися будувати ферми, інші ви-робничі приміщення, а це – храм. Все вже у минулому. Він ось – стоїть перед людьми красивий і величний, його вже передано до рук священнослужителів. Закінчено ще одну величну справу і можна повертати-ся до інших, таких же невідкладних, на які багате

сільськогосподарське виробництво. І я впевнений, що ця церква – своєрідний пам'ятник усім моїм помічни-кам і однодумцям. Люди не одного покоління пам'ята-тимуть, чиїми руками зведений цей храм.

– Відчуваю велику радість, – поділився своїми по-чуттями Г. В. Максецький. – Радість за те, що і я зміг внести свою часточку у творення храму.

ЦЕРКВА СВЯТОГО М҃ЧЕНИКА ОЛЕКСАНДРА

У ПСП "Мир" у 2007 році ще тривало споруджен-ня храму святого мученика Олександра, який вражав незвичним архітектурним вирішенням, естетичним виглядом.

На запитання "Де було замовлено проектну доку-ментацію майбутнього храму?" директор приватного сільськогосподарського підприємства "Мир" Олек-сандр Григорович Чуб відповів так: "Це мій власний задум і мого заступника інженера-будівельника Воло-димира Івановича Горобця. Звичайно, довелося пере-читати описи культових споруд півдня України, пере-глянути безліч спеціальної літератури, фотографій. Тоді і вималювався ескіз, відповідно до наших коштів

і можливостей. Врахували і поради священнослужителів.

У 2002 році змурували фундамент і цоколь під майбутню споруду, а з березня 2003-го приступили до зведення стін і дзвіниці. Спеціально обрали цеглу червоного і жовтого кольорів, щоб на зеленому ландшафті села Темирівки було видно здалеку.

Колектив будівельників з Донецька невеликий, всього п'ять чоловік, яких очолює бригадир Віктор Федорович Любченко. Коли поглянути на цю

Тимчасове приміщення церкви у с. Темирівці. 4.11.2004 р.

напівзбудовану церкву (розмова відбувалася у листопаді 2003 року – Авт.), можна з упевненістю говорити, що працюють тут висококваліфіковані фахівці. Треба тільки зблизька бачити, наскільки філігранно виконані мулярські роботи напівкруглих прорізів дверей і вікон, різних специфічних надбудов.

– Храм і дзвіниця – лише частина архітектурної реконструкції центра Темирівки, – продовжує Олександр Григорович. – Навколо них розкинеться парк з рідкісними видами дерев і кущів, вимощеними тротуарною плиткою доріжками, лавочками і навіть фонта-

Будівництво церкви святого мученика Олександра. 4.11.2004 р.

ном. Щоб людина мала змогу прийти до церкви і не просто виконати якісь обряди, а просто посидіти серед тиші і подумати про життя-буття, а то й відпочити душею після трудового дня.

Паралельно з мулярськими роботами ведуться тут і так звані обслуговуючі. Вже завезено на склад елементи кованої огорожі для обнесення території,

*Церква святого мученика
Олександра в с. Темирівці. 2007 р.*

склоалюмінієві пакети для вікон і вітражів, незабаром доставлять дзвони і метал, покритий булатом проти іржі для оздоблення куполів храму і дзвіниці.

– Шість дзвонів ми замовили у Ново-Волинську на ливарному заводі, – розповідає інженер-будівельник господарства Володимир Іванович Горобець. – Найбільший матиме вагу 500 кілограмів, найменший – всього шість. То можна лише уявити їхній переголос на

дзвіниці. Завершити спорудження всього комплексу "під хрести" плануємо у 2004 році.

Що ж до внутрішніх оздоблювальних робіт, вирішено набрати бригаду оформлювачів на конкурсній основі. Хто запропонує кращий і дешевший варіант розпису стін та іконостасу, той і виграє тендер. А претендентів і сьогодні хоч відбавляй. Але темирівці вирішили і тут виділитись і замовити іконостас

з глибоким різьбленням по дереву. Дах буде покрито нижче купола зеленою металочерепицею і це, за словами керівників та самих будівельників, у поєднанні з червоно-жовтим кольором храму надасть йому неповторної краси.

– Що ж до кошторису, то сьогодні головним підрядником і фінансистом виступає лише ПСП "Мир". Надходять пожертвування і від односельчан, але які у них тепер кошти!

*Церква святого мученика
Олександра в с. Темирівці. 2007 р.*

— На мою думку, церква грошового еквівалента не має, — говорить О. Г. Чуб. — Хоча, скажу відверто, господарству самотужки важко впоратися з усім обсягом робіт. Тому через обласну газету "Запорізька правда", районну "Голос Гуляйпілля" звертався до керівників промислових підприємств і підприємств агропромислового комплексу нашого району і області, просто до меценатів і людей небайдужих: давайте збудуємо храм разом!

*Директор ПСП "Мир"
Олександр Григорович Чуб*

А поки будується церква святого мученика Олександра, в Темирівці здійснюються обряди у пристосованому приміщенні. Кожної неділі ранком поспішають туди не лише літні люди, де пізнають і слово Боже, і себе у навколишньому світі. А не так давно по релігійних святах ведеться служба Божа і в недобудованій церкві. І в 2007 році на Різдво Христове у Темирівській недобудованій церкві святого мученика Олександра під час бого-

служіння почала сльозоточити Боянська ікона Божої Матері. Щоб пересвідчитись у цьому, 24 січня ми з благочинним отцем Іоанном, настоятелем Свято-Тихонівської церкви, у супроводі директора ПСП "Мир" Олександра Григоровича Чуба, інженера з будівництва цього товариства Володимира Івановича Горобця побували у церкві і справді побачили на іконі сліди. Дві світліх борозенки лишились від сльози, що витікала з правого ока, і ледь помітний слід — з лівого.

Що ж це за ікона і яка її історія? — На це та інші питання відповідає протоієрей, благочинний отець Іван Васильович Зеленька:

Боянська ікона Божої Матері. 2007 р.

– Ікона була написана в 1991 році для місцевого ряду іконостасу церкви Різдва Пресвятої Богородиці (Чернівецька єпархія Української Православної Церкви), обновлюваної після 30-літнього її запустіння у селі Бояни Новоселицького району Чернівецької області.

Перше диво – витікання сліз – Боянська ікона виявила під час богослужіння 18 грудня 1993 року на честь святого Миколи, архієпископа Мирлікійського. До закінчення служби сльози, що наповнили очі Богоматері, досягли нижнього краю ікони. 4 жовтня 1994 року на засіданні Священного Синоду Української Православної Церкви під головуванням митрополита Київського і всієї України Володимира ікона була визнана чудотворною й отримала назву Боянської за місцем, де виявила свої чудеса.

В даний час ікона перебуває на своєму первісному місці. У Темирівці – її репродукція, подарована церкві святого мученика Олександра.

– Шановний Іване Васильовичу, розкажіть коротко про ікону.

Ікона написана маслом на дошці (55 x 77 см). Богородиця представлена типом Одигітрія, Дитина Христос сидить на лівій руці Богоматері, правою Вона притримує Його стопу. Богодитина одягнена у білий хітон і гиматий охристого кольору. Правою рукою Вона бла-

гословляє, ліва лежить на державі. Ікона прикрашена срібним окладом, виготовленим в 1994 році майстрами художньо-виробничого підприємства "Софрино".

– Святий отче, про що свідчать факти мироточення, сльозоточення, кровоточення в храмах, монастирях, будинках мирян?

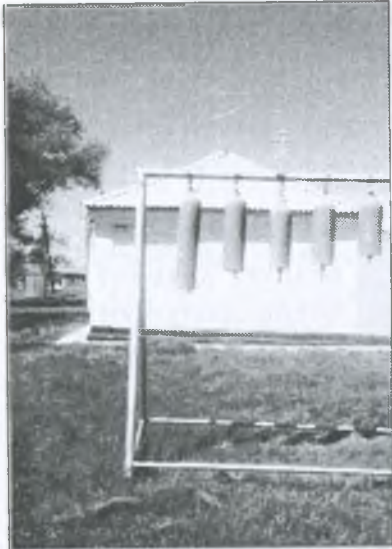
Боянська ікона Божої Матері. 2007 р.

– Ці факти мають велике духовне значення і розуміються як голос Божий до всього народу, заклик до воцерковлення й покаяння. Коли зачерствілі серця забувають про Бога, чудеса Божі свідчать про Рятівника, закликають людей отямитися.

– А як можна пояснити темирівське диво?

– Однозначної відповіді дати на це питання неможливо.

Ясно одне – Господь робить усе для порятунку роду людського, а нам треба вірити і поклонятися Йому.

*Церква Святої Варвари у
с. Новозлатополі*

*Директор ТОВ "Авангард"
Василь Васильович Савченко*

ЦЕРКВА СВЯТОЇ ВАРВАРИ

17 грудня 2004 року у селі Новозлатополі відкрили церкву святої Варвари, приміщення якої викупило ТОВ "Авангард" (директор Василь Васильович Савченко). Службу Божу проводив отець (ієрей) Сергій Йосипович Нігер з села Любимівки.

ДУХОВНІ ПАСТИРІ

Хто ж стояв біля витоків духовного відродження гуляйпільців? Спочатку слово студентці Львівського державного університету Олені Колоколовій, яка 20 жовтня 1990 року надрукувала нарис "Где есть Бог, там есть любовь..." у газеті "Комсомолец Запоріжжя":

– Он упал, словно пораженное молнией могучее дерево. Будто кто-то сглазил или наколдовал – и тысячи иголок нечеловеческой болью ввелись в молодое тело.

Мир перевернулся и померк... Тогда он был известен как Виктор Феофанович Саливон. Ныне – отец Виктор...

ТРОПИ

Он помнит свое счастливое детство на широких гуляйпольских степях, пахнущих горькой полынью и пьянящим чебрецом, помнящих мятежный дух коней батька Махна и стальные шаги войны.

Если бы умели слова передавать чувства и переживания "детей степи", сколько бы выплаканного и радостного, недосказанного и передуманного ожило,

поражая непосредственностью и жизнелюбием. Как поражают первые весенние цветы – нежные, но такие смелые!

А когда подрос – благословили в мир, что вон там за горизонтом...

И привела дорога... Нет, не в Рим (хотя и утверждают, что все дороги ведут именно в этот город), а в Вильнюс... В Высшее командное училище радиоэлектроники.

И удивительно мне, что же за сила заставила парня, который рос, как птица на воле, стать военным? Романтические ли мечты, или гены напомнили о военных пристрастиях минувших поколений? Оказывается – все на кучу плюс неимоверная тяга к будущей профессии.

Как стеклышки в калейдоскопе закружили годы. Быстро-быстро, – не догонишь. Вот и выпускной...

Служил. Была работа. Интересная, но изматывающая, где ты никому не нужен, где мало друзей и сколько хочешь желающих выпить... И как это часто бывает за болезнью души последовала физическая боль....

ДОРОГА К ХРАМУ

Как-то неслышно подкралась беда – тяжелая болезнь. Из-за нее и оставил армию. Молодой здоровый человек стал беспомощным – отобралась речь, опустились руки, когда после медицинского обследования врачи в один голос говорили, что теперь он навеки инвалид, что возможен паралич левой части тела...

Знакомые охали, ахали, сочувствовали. Расспрашивали, жалели, но, не испытав боли, не могли ее понять.

Лекарства не помогали. И часто появлялось какое-то ноющее, тягучее желание исчезнуть, раствориться, сбросить ту надоедавшую телесную оболочку, такую чужую и болючую. Это, наверное, было так заметно, что однажды, просто на улице, подошла к нему старушка и, внимательно посмотрев, промолвила: "Пойди помолися, сынок".

И он пошел. Долго молился, шепча какие-то слова, долго ходил церковью, обращаясь к неизвестному Богу...

– Не поверите – стало чуть легче. Будто тяжесть с плечей исчезла, – так скажет он об этом, почти пятнадцатилетней давности, случае.

Поверю... В храме божьем куда приятней, чем в наших, богом забытых, больницах. Светлые окна, вышитые рушники украшают иконы, а глаз веселят живые цветы, чистота.

— Далее начал ездить в Белгородскую область, где в одном из монастырей жил старец, раб божий Серафим, что творил разные чудеса. Хотите — верьте, хотите — нет, но я часто был свидетелем необычных ситуаций.

"Это было во время церковной службы... Подошла женщина, какая-то вся измученная, почерневшая, с выпаленными глазами, растрепанная. Старец Серафим, глянув на нее, резко бросил.

— Не подходи. Страшное заклятье лежит на тебе. Сколько душ ты загубила?

Женщина побледнела, покачнулась и треснувшим голосом, словно чужим, прошептала:

— Не считала, батюшка...

— Я посчитаю, — ответил на это старец, пристально всматриваясь в ее лицо, — восемьдесят три души ты извела своми проклятиями, наговорами и ведьмовскими чарами. Нет тебе прощенья...

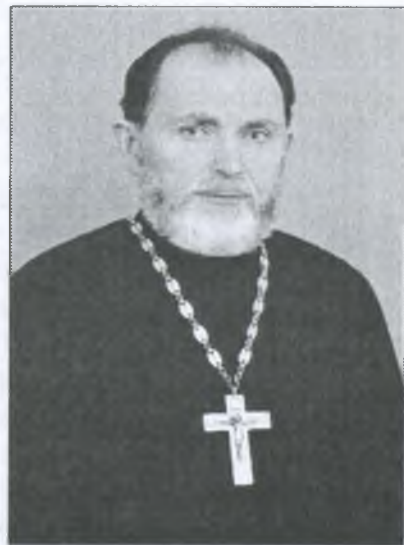
В другой раз он остановил приступ эпилепсии у молодого парня...

...Я верю этим рассказам. Ведь существует в мире болгарская ясновидица Ванга, целители, как Кашпи-

ровский. Тем более, что вот оно, доказательство передо мною — парализованный в молодости, безнадежный мужчина, ныне выглядит немного моложе своих сорока трех.

— Одновременно начал служить в церкви города Запорожья, потом дьяком в Днепропетровской области. А в октябре 1988 года был рукоположенный в священники. Недуг потихоньку отступал, но остались слабость и головная боль. И я знаю — правильно сделал, обратившись к Богу. Даже если считать улучшение здоровья природным продолжением болезни, то это стоит сделать. Церковь — профилактическая больница... Какую пользу несет здоровью пост, а душе — исполнение заповедей Христовых!

Не объясняется ли рост количества тюрем и психиатрических клиник тем, что люди отошли от Бога, не могут покаяться в содеянных грехах, не боятся высшей, чем правовая, ответственности?

*Отец
Виктор Феофанович Саливон*

Поколение без веры... Это наш крест. Тяжелый. Не пора ли уже на его место поставить другой, тот, на котором кровь Христова?

"...ТАМ ЕСТЬ ЛЮБОВЬ..."

А знаете, який у Мар'ївці піп?

Молодий, гарний. І жінка є в нього, кажуть, і дитинка...

– Ти ба, піп, а одружений...

Из услышанного разговора.

...Они познакомились в церкви. Как в кино, мерцали огоньки-свечи, пел хор и смотрели на них с икон большие глаза многострадального Иисуса...

А в день святого Сергия Радонежского Виктор и Люба повенчались. И звучал малиновый звон, извещая округу о безграничной радости двух влюбленных. Словно вчера повязали их руки по народному обычаю рушником – навеки! Звенело в храме и поднималось аж до неба звонкоголосое: "Многая лета", а священник говорил: "Вот, дети, обручальное кольцо. Оно круглое – нет ему конца... Так и ваша любовь..."

Вспоминает теперь матушка Люба, как крепко держал ее руку батюшка – чтоб недобрый человек не прошел между молодоженами. (Есть такое поверье,

что в день венчания никто не должен пройти между молодыми – разлучит или жить будет плохо).

Двенадцать лет вместе. Подрастает сын Алеша. Чернявый симпатичный мальчик, подвижный и любознательный. И внешне ничем не отличается от сверстников – ребенок как ребенок.

Как же батюшка воспитывает сына?

– Алексей учится в нормальной школе. Любит гонять в футбол, читать. Но знает молитвы, церковные праздники, часто помогает мне. Хотя мы и не заставляем его это делать. Он сам должен выбрать, как ему жить, будучи взрослым. Но кажется мне, что в храме, иногда, ему лучше, чем на улице, где правит жестокость, необъяснимая нетерпимость к тем, кто не такой, как другие, где процветают неверие и брань.

Вот такая семья. И проблемы типичны: нет, например, жилья отдельного. Хоть и говорят, что "не хлебом единым" живет человек – попробуй проживи! (нет ведь спецбуфетов и распределителей для священнослужителей)...

Немало работы в самой церкви. Скоро придут холода, а обогревать здание нет возможностей.

Хорошо, хоть окна утеплили. Вдвоем, да еще Алеша. Окна большие, высокие – под потолок, а лестница – маленькая. Но собственными силами и божьей помощью справились...

ВМЕСТО ЭПИЛОГА

Апо осени батюшка с семьей вернулся на родину – в Гуляй-Поле. Где еще только будут строить церковь, но есть люди – единомышленники, которые помогут, поймут. Где его корни. Где, может, удастся найти те незримые нити, которые когда-то так плотно соединяли единоверцев.

– Я прошу всех людей быть милосердными, любить ближнего своего, как самого себя. Чтобы исчезли те страшные "чудеса", перед которыми бледнеет и библейский Каин. Я повторяю вслед за Иоанном Богословом: "Где есть Бог, там есть любовь, где есть любовь, там есть Бог...".

Грех не принять эти слова к сердцу...

* * *

До сказаного додамо, що настоятель Свято-Троїцької церкви м. Гуляйполе отець Віктор (у миру Віктор Феофанович Салівон) народився 23 серпня 1946 року в селі Полтавці Гуляйпільського району Запорізької області, де закінчив середню школу. З 1990 року він був у Гуляйполі. 14 років допомагав землякам

почути слово Боже. При ньому відкрила двері вперше після руйнації 30-х років теж Свято-Троїцька церква, яка відроджувала духовні сили гуляйпільців.

* * *

Другим духовним пастирем, який словом Божим зрушив у душах наших земляків кригу зневіри, духовного запустіння, хто повертає людям любов до Бога, є настоятель Свято-Тихонівської церкви, проієрей Іоанн (у миру Іван Васильович Зеленьк). Народився він 6 березня 1963 року в селі Широкому Виноградівського району Закарпатської області у багатодітній сім'ї із дев'яти осіб.

Батько Василь Васильович був глибоко віруючий селянин, все своє свідоме життя прослужив у церкві пономарем, на 59 році життя помер від інфаркта.

Мати-селянка, прихожанка Свято-Ільїнського храму того ж села, народила 9 дітей і померла у віці 57 років.

Іван у 6 літ залишився без батька, у 12 – без матері. Закінчив середню школу, профтехучилище, служив у армії. Демобілізувавшись, одружився на дочці священника. Разом з дружиною мають трьох дітей.

*Протоієрей Іоанн
(Іван Васильович Зеленька)*

28 лютого 1993 року в м. Запоріжжі у Никольському храмі Іван Зеленька був рукоположен Висопреосвященнішим єпископом Василем Запорізьким і Мелітопольським і сан диякона. Прослужив тиждень дияконом і 6 березня, у день народження Іван Васильович був рукоположен у сан священника.

Указом його Преосвященства І. В. Зеленька направили на приход у Приазовський район у село Дмитровку у храм на честь Успенія Божої Матері.

У грудні 1994 року переведений у Гуляйпільський район у село Успенівку в храм Успенія Божої Матері. З 17 лютого 1995 року Іван Васильович призначений настоятелем храму святого Тихона в місті Гуляйполі.

В 1997 році вступив до Одеської Духовної семінарії, яку успішно закінчив у 2001 році.

В 2001 році Указом його Преосвященства архієпископа Василя призначений Гуляйпільським Благочинним району.

Протоієрей Іоанн користується великим авторитетом у прихожан, до його слів дослухаються керівники підприємств і господарств, за свою роботу він у 2004 році нагороджений регіональною медаллю "За заслуги перед Гуляйпільським краєм", відзначений багатьма грамотами.

*Ієрей Іоанн Миколайович Цап.
с. Успенівка, 2007 р.*

Ієрей церкви Успенія Божої Матері Іоанн Миколайович Цап народився 1967 року у Львівській області. Закінчив технікум механізації у м. Стрий Львівської області. Далі вчився у Київській духовній семінарії. Служив у армії. З 1993 р. працював у Лубенському районі Полтавської області. У 2003 році перевели в село Успенівку Гуляйпільського району.

*Ієрей Сергій Йосипович Нігер,
с. Любимівка. 2007 р.*

* * *

Ієрей Сергій Йосипович Нігер народився у 1978 році. Закінчив Курську духовну семінарію. Працював дияконом у Андріївському соборі м. Запоріжжя. Потім була робота у Веселівському районі, звідти у 2002 році потрапив у Свято-Миколаївську церкву села Любимівки Гуляйпільського району.

* * *

У 2007 році настоятелем Свято-Троїцької церкви в Гуляйполі був ієромонах Кіфа, який прийняв естафету у свого попередника шановного отця Віктора Салівона. Що ж означає слово "ієромонах"? Це - монах у сані священника.

Батюшка Кіфа зовсім молодий, йому 24 роки. У 12 років він пішов у Токмацький монастир преподобного

Савви Освященного, де і одержав духовне ім'я Кіфа, що в перекладі з грецької мови означає скеля.

У монастирі служив сім років, вийшов у світ у 19. Далі - сан священика і продовження служіння Богу, але вже у храмах. Одружений, має маленького сина.

У житті керується настановою мудрих старців: "Мало не робити зла. Мало просто творити добро. Треба робити добро навіть із зла, якого так багато на землі".

ієромонах Кіфа

*Протоієрей В'ячеслав
с. Добропілля. 2007 р.*

Ієрей В'ячеслав, у миру Радислав Володимирович Влащенко, народився 16 березня 1969 року в м. Запоріжжі в сім'ї робітника і службовця. По закінченні середньої школи навчався гри на контрабасі в Запорізькому музичному училищі. Працював за спеціальністю в Криму.

В 1993 році вступив до Запорізького державного університету на філологічний факультет (відділення російська мова і література).

В 1994 році вперше свідомо переступив поріг Православного храму Свято-Покровського Кафедрального собору м. Запоріжжя, з якого і почався шлях повернення до церкви. Був читцем, бібліотекарем і викладачем недільної школи.

В 1998 році на свято Хрестовоздвиження став дяконом, а в 2001 році в день Різдва Пресвятої Богородиці – ієреєм.

* * *

17 грудня 2001 року отримав указ про призначення штатним священиком у Свято-Покровський Кафедральний собор, а також настоятель хворих храмів 7-ої медчастини (нині пророка Єлисея) і Святого мученика Трифона у обласному психонаркологічному диспансері. А також продовжував вести заняття з дітьми у недільній школі і вечірній "Запитання і відповіді" з дорослими.

В 2004 році закінчив Київську духовну семінарію.

В період з 1999 по 2003 рік читав лекції з навчальної дисципліни "Основи Православної культури" в Запорізькому муніципальному інституті та Інженерній академії, а також виступав з лекціями на Богословських курсах у Запорізькому Центрі допомоги тим, хто постраждав від тоталітарних сект "Діалог". Співробітничав з єпархіальною газетою "Літопис Православ'я".

7 вересня 2003 року Високопреосвященніший Василь, Архієпископ Запорізький і Мелітопольський освятив Свято-Преображенський храм у селі Добропіллі Гуляйпільського району Запорізької області, де проієрей В'ячеслав працює настоятелем.

Отець В'ячеслав одружений. Має двох дітей. А ще він у душі поет і на оточуючий світ дивиться як людина, якій не байдужа краса природи, людських почуттів, яка шукає відповіді на вічні теми нашого буття.

Вірші Радислава Гусліна (такий літературний псевдонім отця В'ячеслава) пронизані щемливими філософськими роздумами:

Открывается полночь, и просто
побеждает меня тишина...
Сердце молча растёт. Стена
освящается Образом. Столько
в этой комнате глубины...
плача, радуюсь побежденный
вечным приступом тишины.

Це вірш із збірки "Океан" Радислава Гусліна, яка побачила світ у 2005 році. До неї увійшли поезії, написані в 1996 по 2005 рік в Криму, с. Добропіллі, Царкуті, Запоріжжі. На 96 сторінках вміщено 72 вірші.

В 2006 році вийшли з друку збірки "Фиолетовые рас", "Доброполье", "Имущество нищих".

Далі вірші Радислава Гусліна (отця В'ячеслава), які не можна читати з байдужим серцем.

Нет, это не крик,
Нет, это не плач,
Просто сердце кадит,
Боже, души моей врач.
Ясно плачет свеча.
Таёт душистый воск,
Правда Твоя проста,
Боже, но я не прост.

Увы, увы нам, душа,
Ложь жалит и жжёт,
Тот не восстанет с Христом,
Кто со Христом не умрёт.

Больно прощаюсь с тобой,
Злая моя мечта;
Нету дороги другой,
Как пострадать за Христа.

1996 г.

* * *

Какие краски! Рвётся грудь,
и плачет, и молчит.
В закатном небе солнца ртуть
безмолвием кричит.

Пройдет вся мира суета,
сойдет с Небес Огонь.
Но тихо, не страшись душа,
ложь во спасенье конь.

Хвалу смиренно вознеси,
благодаря Творца,
не помянет Господь грехи,
не отвратит Лица.

* * *

Нет мне покоя, нет сновидений,
я словно тень в мире из теней.

Снова в безумьи, снова в огне,
мечется душенька в тесной стране.

Мечется, кружится, реет, ревет,
криком хохочет, волосы рвет.

Снова безумье, снова провал,
Зеркала смотрит мрачный овал.

Как изуродован ангельский лик,
утром был молод, ночью старик.

Утром был весел, и статен, и смел,
к вечеру скис, обломался, осел.

Лампа качается под потолком,
желтые пятна и жизнь узелком.

Чёрные птички из детства кричат...
Что это, Господи, может быть, ад?

Нет мне покоя, нет сновидений,
в мире теней я ничтожный из теней.

07.03.05.

* * *

Часто смотрю на землю
и вижу небо,
смотрю на цветы и травы
и вижу небо,
смотрю на людей, на руки,
и вижу небо;
на смутные очи,
на в ночи текущие строго светила
и вижу небо,
на пыль, на блестящие зайчики моря
и вижу небо,
глаза закрываю, недвижно смотрю
и вижу небо,
сам для себя незаметно
медленно превращаюсь в нечто,
в чьей сущности нет значенья,
и вижу небо,
как мы желанны, любимы,
мгновения бытия бесценны, неповторимы,
смотрю, ничего не видя,
и вижу небо...
Странное состоянье.
Зыбкая прелесть. Гибель. Я вижу небо.
Ломается образ. Плачу
и вижу небо.

Я знаю, что это небо, ещё не небо,
что вовсе незряч
и, смотря, ничего не вижу,
слепые раскрыты очи,
и вижу небо.

Часто смотрю на землю...

* * *

Сыну Ване

Фиолетовый вечер,
тихая река,
и в закатном небе,
дымкой облака.

В деревьях не слышен
шелест ветерка,
и в душе затишье...
унялась тоска.

Цапля полукружье
свила надо мной.
Здесь ли моё сердце?
Здесь ли дом родной?

03.04.05

СМЕРТУШКА

Слышишь, слышишь в свете дня
сердца мгла нашла приют,
отойдите от меня,
а не то и вас забьют.

Эти злобные смешки,
эта радуга из глаз,
от тоски пекут виски:
здесь охотятся на нас.

Мы напрасно так беспечны,
так раскрыты до нага,
наши сроки быстротечны,
слышишь, смертушки нога.

Вот она заковыляла:
тук-тук-тук,
– звучит гвоздок,
– ой, мы пожили так мало,
– ничего, влезай в гробок.

Что ж ты мечешься, сердечный?
Не тужи, твой вышел срок,
не бойсь, мир бесконечный,
не дрожи, – так хочет Бог.

* * *

Не оставляй меня, Душа,
я не могу терпеть страданий,
в моей печали и изгнании,
не оставляй меня, Душа.

О, тишина, о вечный плач,
о, вечное Твоё прощенье
отрада слёз и утешенье,
не оставляй меня, Душа.

Я больше не могу терпеть,
Ты слышишь, это сердце рвётся,
Ты слышишь, не ритмично бьётся,
Душа, куда Тебе лететь...

О, не смущай меня, я брежу,
Ты знаешь, это же болезнь,
так по живому только режут,
так совершают только месть.

Мне так хотелось видеть рай,
услышать, как поют святые,
обнять всех тех, кто в этом мире,
любил блаженный светлый край.

Не оставляй меня, Душа...

Релігійна мережа
(станом

№	Релігійна громада, дата реєстрації	Населений пункт, адреса	Наявність культурних споруд
1	2	3	4
1	Релігійна громада "Свято-Троїцьке братство", 09.1990, перереєстровано 08.2000	м. Гуляйполе вул. 9 Січня, 240, т.4-11-70, 4-30-85 (д) 4-21-51 (бух) Червоне Зелене Дорожнє	передано у користування, приспосоване
2	Релігійна громада при храмі на ім'я Святого Тихона, 17.02.1993	м. Гуляйполе пл. Петровського, 20, т.4-14-81, 4-21-09 (д)	передано у користування, приспосоване
3	Релігійна громада Української православної церкви Київського патріархату при Свято-Покровському храмі, 16.02.1998	м. Гуляйполе, вул. Фрунзе, конт. тел. 4-33-31 (д)	передане у користування, приспосоване
4	Релігійна громада Української православної церкви при Свято-Воздвижівському храмі	с. Воздвижівка в. Шевченко, 53 т. 4-55-70 (д) т. 96-5-40 (р)	власне, приспосоване

Гуляйпільського району
на 01.01.2005 р.)

Діяльність релігійної організації	Прізвище, ім'я, по батькові священнослужителя	Рік народження	Освіта світська	Освіта духовна
5	6	7	8	9
Постійна, 50 прихожан, щосуботи діє недільна школа - 15 осіб	ШАПОВАЛОВ В'ячеслав Миколайович (Настоятель Свято-Троїцької церкви протоієрей Вячеслав Шаповалов)	28.11.1955	середня	Духовна семинарія
Постійна, 50 прихожан, діє недільна школа - 15 осіб.	ЗЕЛЕНЯК Іван Васильович (Благочинний району, протоієрей Іоанн Зеленька, настоятель Свято-Тихонівської церкви)	06.03.1963	середня спеціальна	Духовна семинарія, м. Одеса
Постійна, 15 прихожан, недільної школи немає	МАКОВСЬКИЙ Степан Петрович (Настоятель Свято-Покровської церкви отець Степан Маковський)	1981	середня	Тернопільська духовна семинарія
Постійна, 20 прихожан, недільної школи немає	АНДРІЄНКО Володимир Володимирович (Настоятель Свято-Воздвижівської церкви отець Володимир Андрієнко)	14.01.1961	середня спеціальна	курси священиків

1	2	3	4
5	Релігійна громада Української православної церкви при храмі на ім'я Успенія Божої Матері, перереєстр. 16.02.1998	с. Успенівка, 5-26 (д) і (р)	власне, культова споруда
6	Релігійна громада Української православної церкви при храмі на ім'я Святого мученика Олександра розп. голови ОДА від 01.08.2003 № 292 п. 17	с. Темирівка	ведеться будівництво церкви
7	Релігійна громада Української православної церкви при храмі на ім'я Святого Духа, 29.09.2000	с. Любимівка т. 99-1-86 в. Гагаріна, 5	приміщення виділено
8	Релігійна громада Української православної церкви при храмі на ім'я Великомучениці Варвари, 11.11.1998	с. Новозлатополь	приміщення виділено
9	Релігійна громада Української православної церкви при храмі на ім'я Великомученика Георгія Переможця 23.06.1999	с. Полтавка	приміщення виділено, потребує ремонту
10	Релігійна громада УПЦ при храмі на ім'я Преображення Господня 29.07.2002 №300	Гуляйпільський район, с. Добропілля, вул. Перемоги, 155	Передане у користування, пристосоване

5	6	7	8	9
Періодична, богослужіння на церковні свята, 30 прихожан	ЦАП Іван Миколайович	07.10.1967		
періодична, богослужіння на церковні свята, 69 прихожан, недільної школи немає	ЦАП Іван Миколайович			
Постійна, 35 прихожан, недільної школи немає	НІГЕР Сергій Йосипович	24.06.1978	середня	навчається на ІУ курсі Курської духовної семінарії
постійна, 60 прихожан, недільної школи немає	НІГЕР Сергій Йосипович			
періодична, богослужіння на церковні свята,	НІГЕР Сергій Йосипович			
Постійна, 15 прихожан, діє недільна школа - 20 осіб	ВЛАСЕНКО Радислав Володимирович (Настоятель Свято-Преображенського храму, ієрей Вячеслав)	16.03.1969	незакінчена вища (ЗДУ, філолог)	Духовна семінарія, м. Київ

1	2	3	4
11	Релігійна громада УПЦ КП при храмі Різдва Пресвятої Богородиці 05.06.2002 №212	Гуляйпільський район, сел. Залізничне, вул. Польова, 30	Приміщення немає
12	Релігійна громада УПЦ при храмі на ім'я Тіхвінської ікони Божої Матері 16.09.2002 №373	70232, Гуляйпільський район, с. Комсомольське, вул. Лавренкова, 10	Приміщення виділене, потребує ремонту
13	Релігійна громада УПЦ при храмі на ім'я Пророка Іллі (не зареєстрована)	Гуляйпільський район, с. Мирне	Приміщення немає
14	Релігійна громада харизматичної церкви "Джерело життя", 05.1996	м. Гуляйполе, домашня адреса: вул. Калініна, 52, т.4-49-03 (д) 4-15-93 (р)	орендують приміщення кінотеатру "Космос"
11	Релігійна громада Євангельських християн-баптистів, 11.1992	м. Гуляйполе, вул. Леніна, 67, т.4-21-12 (д)	власне, пристосоване
12	Релігійна громада християн Адвентистів Сьомого Дня, 11.02.1995	м. Гуляйполе, вул. Дімітрова, 13 т.4-51-10 (д) (Рибка Валентин Анатолійович)	власне, пристосоване
17	Релігійна громада Об'єднання Християн Віри Євангельської (не зареєстрована)	м. Гуляйполе, вул. Робоча, 29 тел.3-32-75	Власне, пристосоване в молитовний дім

5	6	7	8	9
Богослужіння не проводяться	Маковський Степан Петрович			
Періодична, богослужіння на церковні свята, недільної школи немає	АНДРІЄНКО Володимир Володимирович			
Періодична, богослужіння на церковні свята, недільної школи немає	АНДРІЄНКО Володимир Володимирович			
Постійна, 50 прихожан, діє недільна школа - 10 осіб	МІЩЕНКО Анатолій Васильович	11.10.1961	середня	Біблійний інститут, Запорізька обл. с. Матвіївка
Постійна, 60 прихожан, діє недільна школа - 10 осіб	САДОВНІЧЕНКО Віктор Семенович	1944	8 класів	духовної освіти немає
Постійна 40 прихожан, діє недільна школа - 10 осіб	ХОРОШКО Віктор Васильович		середня	навчається у Заокській духовній академії
Постійна	ГУСАРЧУК Руслан Анатолійович	13.07.1978	середня	Місіонерська школа, навчається у Київському Біблійному інституті

КЛАДОВИЩА

Церковні книги реєстрації актів про смерть свідчать, що в Гуляйполі було багато кладовищ, а саме: Вербівське, Піщанське, Горянське, Бочанське, Велике, Заводське, Херсонське, Польське, Сігорянське, Подолянське, Мале. Вони виникали під час епідемії.

На початку минулого століття, коли в Гуляйполі пробили артезіанську свердловину і почали зводити приміщення водоканалізації (біля нинішнього ринку), будівельники випадково потрапили на величезне людське поховання – це були жертви епідемії чуми, що колись лютувала на півдні країни.

Як називалось кладовище, котре знаходилося неподалік від річки Гайчур, між нинішнім приміщенням міліції і вулицею Леніна? На межі дев'ятнадцятого і двадцятого століття на ньому вже не було ні хрестів, ні пам'ятників, залишилися лише горбочки землі. На цьому кладовищі ховали солдатів та офіцерів. На тому цвинтарі, за давньою легендою, було поховано графа Котляревського, який мав генеральський чин. На початку ХХ століття правнук генерала хотів перепоховати його в Санкт-Петербурзі, але передумав і перепоховав діда на Центральному сільському кладовищі, де завчасно збудували гарний склеп.

На похорони приїхало багато священиків з Катеринослава. Грав оркестр, співав церковний хор. Гуляйпільці довго згадували щедрий поминальний обід біля нової Святотроїцької церкви, до якого запросили всіх бажаючих.

У громадянську війну на Ярмарковій площі започаткували Братське кладовище. 22 січня 1919 року все Гуляйполе вийшло ховати своїх односельців-бійців саперної роти й тих, хто загинув у боях за станцію Гуляйполе. Десь на кілометр розтягнувся похоронний хід. П'ятдесят дві домовини несли люди на своїх плечах.

Зібравши всіх мулярів, яких знали в Гуляйполі, батько Махно наказав спорудити цвинтар. За півтори-дві доби звели красиву муровану огорожу з високими арками-входами з двох боків. А морози ж стояли хрещенські, – стверджують автори книги "Нестор і Галина. Розповідають фотокартки" (К. - Г., 1999).

Відправляли похорон усі гуляйпільські священики – Олександр Лоскутов, Дмитро Сахновський, Степан Воскобойников. Зривався голос у Лоскутова, улюбленця парафіян, текли сльози по обличчю Воскобойникова.

Відтоді площа почала називатися Жертв Революції, далі – Петровського. Сьогодні тут центральний міський Меморіал Слави.

Старожили розповідають, що центральне кладовище не поступалося естетичним видом багатьом

іншим. На ньому стояли гарні пам'ятники, було багато склепів заможних родин. На найстаріших могилах стояли хрести, витесані з піщаника на зразок козацьких могил. Залізні хрести також були справжнім витвором ковальського мистецтва.

На центральному кладовищі найкращий пам'ятник стояв на могилі заводчика Кригера. Склеп являв собою високу споруду з дахом, огорожену кованим металевим парканом. Підлога була вислана кам'яною плиткою. Під дахом стояв постамент, а на ньому фігура янгола босого, з розпущеним волоссям. Говорили, що цей мармурований пам'ятник привезли з Італії. Його зруйнували в 30-ті роки минулого століття.

* * *

В Гуляйполі є і єврейське кладовище. Воно було гарним, впорядкованим, могили прикрашали пам'ятники, частина одного, датованого 1879 роком, зберігається і зараз. Вони були дуже прості: звичайна кам'яна плита з вирізаними буквами. Гуляйпільське єврейське кладовище мало гарний пам'ятник, який стояв на могилі дружини лікаря Абрама Ісааковича Лося. Пам'ятник являв собою жіночу фігуру з чорного мармуру.

Перед цвинтарем був будинок сторожа з прохідною аркою посередені. Та й саме кладовище оточувала огорожа. Та поступово на це місце прийшло запустіння (особливо у післявоєнні роки, коли після "хазяйнування" гітлерівців єврейська громада втратила більшість своїх членів). Стараннями Юхима Захаровича Лівшиця кладовище було впорядковане у кінці 80-х років минулого століття.

На західній околиці Гуляйполя є братське кладовище, де під час окупації німецько-фашистські загартники розстріляли біля тисячі євреїв, українців і росіян.

31 травня 2007 року в селі Новозлатополі Гуляйпільського району урочисто відкрито реконструйований пам'ятник, який встановлено на місці масових розстрілів єврейських жінок, літніх людей, дітей. Авторами проекту є скульптори: члени Національної спілки художників України Б. Є. Чак, Ф. Г. Зайцев, архітектор А. Ю. Пеліков. Роботи здійснювались під керівництвом підприємства "Приватна ініціатива "Тода".

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів Запорізької області // Документи релігійної громади с. Гуляйполя/ протоколи, анкети, списки/. 26 квітня 1925 р. – 25 червня 1929 р. Ф. 316, оп. 3, спр. 171, арк. 168.

2. Державний архів Запорізької області // Документи релігійної громади с. Санжарівки Гуляйпільського району/ протоколи, анкети, списки/. 15 січня 1925 р. – 2 вересня 1926 р. Ф. 316, оп. 3, спр. 143, арк. 72.

3. ДАЗО, фР-208, оп. 1, спр. 125, арк. 423.

3. Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего 18 столетия. Выпуск 2. Екатеринослав. 1880, с. 301-306.

4. Справочная книга Екатеринославской епархии за 1913 г. Екатеринослав 1914.

6. В. І. Жилінський. Церкви на Гуляйпіллі. г. "Зоря комунізму", 12.07.1990 р.

7. Рішення районної ради "Про заяву релігійного товариства" г. "Зоря комунізму", 8.10.1991 р.

8. В. І. Жилінський. Перше пограбування церкви. г. "Голос Гуляйпілля", 16.06.1992 р.

9. М. Манько. Буде і в Гуляйполі церква. г. "Запорізька правда", 25.12.1992 р.

10. К. Причиненко. Замість клубу...церква. г. "Запорізька правда", 11.01.1995 р.

11. С. Серьогін. Гуляйпільські церкви і їх священнослужителі. г. "Голос Гуляйпілля", 15 і 19.03.2003 р.

12. Т. Чайка. Звести храм – наша свята справа. г. "Голос Гуляйпілля", 5.04.2003 р.

13. І. С. Дерев'яноко. На місці церкви – пам'ятник вождеві. Спокута. Альманах №3. Запоріжжя, 2000, с. 152.

14. В. В. Бережна. Освячення храму Преображення Господнього. г. "Голос Гуляйпілля", 10.09.2003 р.

15. К. Сіриньок. Гуляйпільські церкви: минуле і сучасність. г. "Нова газета", 14.08.2003 р.

16. К. Сіриньок. Церкви махновського краю, г. "Наш город", 4.02.2005 р.

17. Будинок для синагоги. г. "Голос Гуляйпілля", 16.01.1993 р.

18. О. С. Коновалов. Духовність і віра гуляйпільців: минуле і сучасність (Науководосвідницька робота на конкурс в Малу академію наук України, 2006-2007 навчальний рік. Керівник: вчитель історії ЗОШ №1 Н. В. Лукаш).

19. І. К. Кушніренко. У Темирівці сльозоточила ікона Божої Матері. г. "Голос Гуляйпілля", 27.01.2007 р.

ЗМІСТ

Оксана Кушніренко. Душа	3
Дорогі брати і сестри!	4
Передзвін над степом	5
Воскресла з попелу	7
Важкі часи	20
Церква Успенія пресвятої Богородиці	30
Церква Георгія Победоносця	34
Введенська церква	38
Миколаївська церква	40
Хресто-Возвиживська церква	42
Синагоги і єврейські молитовні будинки	42
Розгром	48
Священнослужителі	53
Просвітителі	68
Відродження	74
Храм Преображення Господнього	94
Церква святого мученика Олександра	101
Церква святої Варвари	110
Духовні пастирі	111
Релігійна мережа	134
Кладовища	140
Використана література	144

Наукове видання

ІВАН КИРИЛОВИЧ КУШНІРЕНКО
ВОЛОДИМИР ІЛЛІЧ ЖИЛІНСЬКИЙ

Церкви Гуляйпільщини
- сторінки історії -

Редактор *О. І. Горпинич*
Коректор *С. І. Кушніренко*
Комп'ютерний набір *О. С. Нестеренко*
Верстка *В. Г. Ширяєва*
Фото з архіву *В. М. Лютого, І. В. Зеленька*

Здано до набору 10.08.2007 р.
Підписано до друку 24.09.2007 р. Формат 70x108 ¹/₃₂
Папір офсетний. Гарнітура *MyslC*. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 6,431. Умови. фарбо-відб. 6,431.
Тираж 500 прим. Зам. № 3090.

Віддруковано у Комунальному підприємстві
"Запорізька міська друкарня
"Дніпровський металург".
69057, м. Запоріжжя, вул. Антенна, 4,
тел. 34-13-30.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 1909 від 18.08.2004 р.

